Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 287 (17410) | 1986 оной декабриин 13, суббото | Сэн 3 мүн.

КПСС-эй ОБКОМОЙ IV ПЛЕНУМ ТУХАЙ

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

Үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ КПСС-эй областной комитедэй IV пленум боложо үнгэрбэ. «1986 ондо бэелүүлхээр абтаһан социалис уялгануудые амжалтатайгаар дүүргэхэ, экономическа болон социальна хүгжэлтын 1987 оной түсэбүүдэй дүүргэлтые хангаха болон продукциин шанарые эрид һайжаруулха талаар областной партийна организациин бэелүүлхэ зорилгонууд тухай» асуудал пленум дээрэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. Энэ асуудалаар КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь **А. М. Беляков** элидхэл хэһэн байна.

Элидхэл зүбшэн хэлсэлгэдэ КПСС-эй Хурамхаанай райкомой нэгэдэхи секретарь **Ю. И. Алексеев**, КПСС-эй Хяагтын райкомой нэгэдэхи секретарь **А. Г. Нечаев**, Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ **В. К. Агалов**, ЛВРЗ-гэй начальник **В. В. Саржан**, Яруунын районой «Победа» колхозой һү һаалиин фермые даагша **А. Ю. Намсараева**, Онохойн модоной промышленна комбинадай Хориин районой Хүрбын леспромхозой модо зөөдэг машинын жолоошон **В. В. Мартынов**, Главбурятстройн начальник **С. М. Антонов**, Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **З. Д. Очиров**, стандарт болон хэмжэлгын техникые хинан сахиха гүрэнэй Буряадай лабораториин начальник **Ю. В. Музыка**, «Бурятскагропромавторемонт» нэгэдэлэй генеральна директор **Ю. Н. Цыбиков**, электростанцинуудай болон электротехническэ промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ **В. М. Шотин** гэгшэд хабаадаһан байна.

Зүбшэн хэлсэгдэһэн асуудалаараа партиин обкомой пленум зоһихо тогтоол баталан абаа.

КПСС-эй обкомой пленум эмхидхэлэй асуудалнуудые хараба. КПСС-эй ЦК-гай аппарадта хүдэлдэг болоһонтойнь дашарамдуулан, **В. С. Тимашовые** КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүнэй уялгануудһаа пленум сүлөөлбэ. **П. А. Чукреев** КПСС-эй обкомой гэшүүндэ кандидадһаа гэшүүндэ оруулагдажа, КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүнээр һунгагдаба. Ондоо хүдэлмэридэ ороһонтойнь дашарамдуулан, **Н. И. Крючковые** КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүнэй болон обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагшын уялгануудһаа сүлөөлбэ. **А. А. Молитвин** КПСС-эй обкомой бюрогой гэшүүнээр һунгагдажа, КПСС-эй обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагшаар баталагдаһан байна. Ондоо хүдэлмэридэ ороһонтойнь дашарамдуулан, **Б. Н. Николаевые** хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой промышленностиин таһагые даагшын уялгаһаа, **В. Р. Булдаевые** хүнгэн промышленностиин ба арадай хэрэглэлэй эд бараанай таһагые даагшын, пенсидэ гараһантайнь дашарамдуулан, **Г. М. Коневые** финансово-ажахын таһагые даагшын уялгануудһаа пленум сүлөөлбэ. КПСС-эй обкомой хүнгэн промышленностиин ба арадай хэрэглэлэй эд бараанай таһагые даагшаар **В. П. Бартуков**, хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой промышленностиин таһагые даагшаар **А. М. Шевченко**, финансово-ажахын таһагые даагшаар **А. П. Елгин** баталагдаһан байна.

ХУРДАДХАЛГЫН БА ПРОДУКЦИИН ШАНАРЫЕ ҺАЙЖАРУУЛГЫН ЗАМААР

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. М. БЕЛЯКОВОЙ элидхэл

Манай ажабайдалые гуримшуулан һайжаруулха, гурим ба журамые бэхижүүлхэ талаар КПСС-эй Центральна Комитедэй, Политбюрогой бэелүүлжэ байһан хараа шугамые манай республикын коммунистнууд, бүхы ажалшад ехэ урма баяртайгаар угтажа, эдэбхитэйгээр дэмжэнэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Манай ажал ябуулгын бүхы һалбаринуудта һайн хубилалтанууд боложо байна. Партиин XXVII съездын, ЦК-гай апрелиин (1985 он), июниин (1986 он) Пленумүүдэй эрилтэнүүд диилэнхи олонхи партийна организацинуудай ажабайдалай, партиин олохон комитедүүдэй хүдэлмэриин хэм хэмжүүр, ёһо гурим болонхой.

Промышленна үйлэдбэриин ургалтын эршэ дэлисэ дээшэлээ. Байгша ондо, нёдондо жэлэйхитэй жэшэбэл, республика доторнай байрын гэрнүүд, һургуулинууд, һургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаанууд, социально-ажаһуудалай бусад объектнүүд бүри олоор баригдажа, ашаглалгада оруулагдажа байна. Малай тэжээл ехээр бэлэдхэгдээ, мяха, һү, хартаабха ба овощ үйлэдбэрилгэ ехэдхэгдээ. Бусадшье һалбаринуудта зарим тэды ургалтанууд түйлагдаа.

Гэбэшье манай түйлаһан эдэ бүхы амжалтануудые үлүүсэ ехээр сэгнэжэ болохогүй. Ушарынь юуб гэхэдэ, промышленностьда, барилга дээрэ, хүдөө нютагуудта ажэл хэрэгүүдээ үндэһөөрнь һайжаруулжа шадаагүй байһаарбди. Энээниие түйлахын тула үшөөл горитой ехээр хүдэлхэ хэрэгтэй. Байгша оной зорилгонуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ, саашадаа ,тусхайлбал, 1987 ондо манай зорилгонуудые шиидхэлгые хурдадхаха гээшэ энэ талаар тон шухала удха шанартай юм.

СССР-эй болон РСФСР-эй Верховно Соведүүдэй сессинүүд һаяхан боложо, 1987 оной Экономическа ба социальна хүгжэлтын түсэбүүдые баталһан, манай ажабайдалай бусад шухала асуудалнуудаар шиидхэбэринүүдые абаһан байгаа. 1987 ондо арадай ажахые хүгжөөлгын түсэбүүд асари ехэ юм. Эдэмнай манай общестые шэнэдхэн хубилгаха хэрэгые бэелүүлхэ талаар шэглүүлэгдэнхэй.

1987 ондо манай республикын Экономическа ба социальна хүгжэлтын түсэбэй проект дотор хүгжэлтые эршэдхэлгын эрхэ нүхэсэлнүүдые бүри гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэхые хараална. Тиихэдэ энэ түсэб соо хүн зоной ажаһуудалые улам һайжаруулха талаар ехэ зорилгонууд табигдана.

Ерэхэ жэлэй түсэбэй онсо шэнжэнь юуб гэхэдэ, бүхы промышленность, агропромышленна комплекс, транспорт, барилга, хэлхээ холбоон, худалдаа наймаан, хүн зоной ажаһуудалые хангалга ажахые эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда хүдэлжэ захалха, өөһэдөө мүнгэ һомолхо, гаргашануудайнгаа ашыень харюулха ёһотой.

Нёдондо жэл түйлагдаагүй удаан болзорой тогтууритай нормативууд предприятинуудай түсэбүүдэй үндэһэ һууриде табигдаха юм. Энэ жэлдэ түсэбүүдые үлүүлэн дүүргэлгэ саашадаа коллективэй байдалые муудхаажа болохо гэжэ һанаагаа зобохо юумэн байха ёһогүй.

1987 ондо промышленна үйлэдбэриин хэмжээн энэ жэлэй түсэбтэ орходоо 3,3 процент дээшэлүүлэгдэхээр хараалагдана.

1986 ондо промышленностьда ургалтын эршэ дэлисэ 2,9 процент болгогдохоор түсэблэгдэһэн һаа, харин мүнөө 11 һарын туршада бодото дээрэ 6,2 процентдэ хүргэгдөөд байна гэжэ һануулха шухала. 1987 ондо мүн лэ иимэ зорилго табигдана. Ургалтын түсэбөөр хараалагдаһан эршэ дэлисые үлүүлхын тула предприятинуудай, партийна ба совет органуудай хүтэлбэрилэгшэд бүхы хэмжээнүүдые абаха ёһотой.

«Забайкаллес» нэгэдэлдэ (нүхэр В. Я. Кокин) энэмнай илангаяа шухала удха шанартай байха юм. Ушарынь гэхэдэ, 1987 ондо үйлэдбэрилгын хэмжээнүүд энэ жэлэй хэмжээнһээ доошо байхаар хараалагдана. Нарин сэмбын комбинадта (нүхэр К. П. Альцман) оройдоол 1,5 процентын ургалта түйлагдахаар түсэблэгдэнэ. Эдэ бүгэдэ ажалша коллективүүдэй социалис уялгануудта, угтамжын түсэбүүд дотор тодорхойлогдохо ёһотой. Энэмнай түлишэ, барилгын материалнуудые, машина бүтээлгын продукци, арад зоной эд бараа, эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилдэг ажалша коллективүүдтэ илангаяа шухала удха шанартай байха юм.

Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар үйлэдбэрилгын бүхы ургалта абтахаар хараалагдана. Машина бүтээлгын ба металл болбосоруулгын, барилгын материалнуудай промышленностиин предприятиин нэгэдэлнүүдтэ үйлэдбэрилгын ургалтын эршэ дэлисэ бүри ехэ байхаар хараалагдана.

Шэнэ жэлдэ базова һалбаринуудые бүри хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, нэн түрүүн республикын түлишын-элшэ хүсэнэй найдамтай бааза байгуулха, машина болон прибор бүтээлгые хүгжөөхэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ байна.

Нэн түрүүн үйлэдбэриие һэльбэн шэнэлхэ ба оньһон техникээр зэбсэгжүүлхэ, гар ажалые хороохо, нөөсэнүүдые алмаха, продукциин шанарые һайжаруулха тусхай зорилготой программануудые бэелүүлһэнэй ашаар промышленна үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлэгдэхэ юм гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ.

Капитальна барилгын программа манайда хододоо хүшэр хүндэ байдаг гээшэ. Юрэнхы дээрээ тэрэ үшөө 20 процентээр ургаха юм. 800 миллионһоо дээшэ түхэригэй капитальна һомололгонууд ашаглагдаха. 470 мянга шахуу дүрбэлжэн метр гэхэ гү, али энэ жэлэйхиһээ 11 процентээр ехэ байрын гэрнүүд, 4300 хүнэй һууритай һургуулинууд, 3650 һууритай һургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаанууд, социально-соёлой ба ажаһуудалай бусад олон объектнүүд баригдахаар түсэблэгдэнэ. Шэнэ жэлдэ капитальна барилгые түсэблэлгэ үндэһөөрөө хубилгагдаха байна. Объектнүүдые барилгын болзорой хэм хэмжээнүүдтэй наринаар тааралдуулан зохилдуулжа, түсэб табигдаха ёһотой.

Банкнуудай хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта түсэблэлгын шэнэ гуримда эмхитэй һайнаар орохын тула партийна, совет органууд, барилгануудай хүтэлбэрилэгшэд эмхидхэлэй, техническэ ба хүмүүжүүлгын ехэ хүдэлмэри ябуулха зэргэтэй.

1987 ондо, түсэбтэ арбан хоёрдохи табан жэлдэ, «Бурятмясопромой» предприятинуудые, шэлэй заводые, эдеэ хоолой промышленностиин ба бусад олон хуушарһан үйлэдбэриие һэльбэн шэнэлхэ хүдэлмэри ябуулха гэһэн асари ехэ зорилго манай урда табигдана. Эдэ бүгэдэ капитальна һомололгонуудай байгууламжые хубилгаха, һайжаруулха ёһотой.

Республикын транспортна һалбаринуудай урда горитой ехэ зорилгонууд табигдана. Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда орожо байһанһаа уламжалан, коллективүүдэй ажал ябуулгын үрэ дүнгүүдые сэгнэлгэдэ түсэб болон договорнуудые бэелүүлгын үүргэ нилээд дээшэлүүлэгдэхэ байна. Жэшээнь, түмэр замай отделенинүүдтэ хараалагдаһан бүхы номенклатурын талаар ашаа зөөлгын түсэбые бэелүүлгэ гээшэ уялгата хэрэг болохо юм.

Контейнернүүдээр, багса багсануудаар ашаа зөөлгэ нилээд дээшэлүүлэгдэхэ ёһотой. Нэгэ газарһаа автомобиляар ашаа зөөлгын хэмжээе дээшэлүүлхэ гээшэ ажал хэрэгтэ олохон шэнэ юумэ нэбтэрүүлхэ байна. Илангаяа Госагропромдо автомобильна ажахынуудые томодхохо, мүн шагтагалагдадаг тэргэнүүдые һайнаар ашаглаха талаар ехэ хэмжээнүүдые бэелүүлхэ шухала. Түсэбтэ табан жэлэй һүүл багта ашаа зөөлгын хэмжээн хоёр шахуу дахин ургаха зэргэтэй.

Байгша оной түсэбтэ орходоо, 1987 ондо хүдөө ажахын продукциин хэмжээн 3 процентээр ургаха ёһотой гэжэ элидхэлшэ саашадаа тэмдэглээ.

Ороо һо таряа болон малай тэжээл үйлэдбэрилгые саашадань ехэдхэхэ, республикын хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр хангахын тула хартаабха ба овощ ехээр тарижа ургуулха гээшэ газар тараалангай ажалшадай гол зорилго байһан зандаа. Газар элдүүрилгын эрдэм ухаанда үндэһэлһэн зональна гуримые наринаар сахиһанай, агротехническэ бүхы хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэй, эршэмтэй һайн технологёор ургуулагдадаг талмайе ургэдхэһэнэй үндэһөөр лэ ургаса дээшэлүүлжэ, эдэ бүгэдые түйлажа болоно.

Түсэб дотор мяха абалгые — 2, һү — 4,4, үндэгэ — 6,6, нооһо үйлэдбэрилгые 2 процентээр дээшэлүүлхые хараалагдана.

Эдэ бүгэдэ мал ажалай продуктнуудаар хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд дүүрэнээр хангажа шадахагүй байна гэжэ хэлэхэ шухала. Тэдэниие үйлэдбэрилгые ехэдхэхын түлөө Госагропром, РАПО, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд болон коллективүүд харюусаха ёһотой. Хараалагдаһан түсэбһөө гадуур продукци ехээр үйлэдбэрилхэ хэмжээнүүд ажахы бүхэндэ түсэблэгдэжэ, оролдосотой нэтэрүүгээр бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Эдэ бүгэдэ 1987 оной социалис уялганууд дотор тодорхой һуурияа олохо зэргэтэй.

Манай республика дотор хүдөө ажахын продукци гүрэндэ худалдаха тухай шэнэ дүримүүдтэй зохилдуулан, мал ажалай продукци гүрэндэ тушаалгын фонднуудай түсэбүүд табан жэлэй жэл бүхэндэ тодорхойгоор хараалагдаха ёһотой. Эдэ хэмжээнүүдһээ үлүү ехээр үйлэдбэрилэгдэһэн бүхы юумэн хүн зониие хангалгые һайжаруулхын тула республикын болон районуудай мэдэлдэ сүм үлөөгдэхэ юм. Эдэ бүхы арга боломжонуудые һайнаар гүйсэд бэелүүлхэ гээшэ манай гол зорилго болоно.

Ерэхэ жэлдэ республикын агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ 160 миллион түхэригэй капитальна һомололгонууд хэгдэхэ юм. Минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр, хүдөө ажахын машина, түхеэрэлгэнүүдээр хангалга һайжаруулагдаха.

Республикын Госагропром болон нютагуудтахи тэрэнэй зургаанууд ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримай эгээл таарамжатай экономическа эрхэ нүхэсэлнүүдые гүйсэд дүүрэнээр ашаглаха, байгуулагдаһан үйлэдбэрилгын-техническэ хүсые гүйсэд хэрэглэхэ ёһотой.

Ерэхэ жэлдэ арад зоной һуудал байдалые улам һайжаруулха талаар хэдэн ехэ хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэхээр хараалагдана. Арадай гэгээрэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһые дээшэлүүлгэ түгэсхэгдэжэ байна, элүүрые хамгаалгын ба социальна хангалгын хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэн шата шатаар дээшэлүүлэгдэхэ юм. Манай республика дотор, зүүн зүгэй бусад районуудта таһалгаряагүйгөөр хүдэлһэнэй түлөө хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэндэ нэмэлтэ түлбэри түлэгдэжэ эхилхэ байна. Арадай ажахын үйлэдбэриин һалбаринуудай хүдэлмэришэд болон алба хаагшадта шэнэ тарифна түлбэри болон салин хүлһэ бии болгохо талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй.

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

Хани барисаан, харилсаа холбоон

М. С. Горбачевые Индиин хүндэмүүшэ халуунаар угтаһан тухай дурсалганууд хүн зоной ухаан бодолдо удаан саг соо мартагдахагүй юм гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хани ёһоной албанай хэрэгээр энэ орондо ерэжэ, хэһэн хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдтэ зорюулагдажа, декабриин 11-дэ болоһон совет-индиин хани барисаанай үдэшэдэ хабаадагшад тэмдэглээ.

Богонихон саг соо Делидэ үргэн ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэгдэһэн байна гэжэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлбэ. Хоёр ороной хоорондо экономическа, худалдаа наймаанай, эрдэм-техникын ба бусад харилсаа холбооной талаар үгэеэ ойлгосохо арга боломжонуудые тэрэ олгобо. Арадуудайнгаа, бүхы хүн түрэлтэнэй хуби заяанай түлөө харюусалгаяа гүйсэд мэдэржэ, СССР-эй болон Индиин хүтэлбэрилэгшэд политическэ шухала удха шанартай документдэ — Делиин Декларацида гараа табиһан байна. Индиин парламентаринартай уулзалга дээрэ М. С. Горбачевой найруулан тодорхойлһон совет эб найрамдалта үүсхэлнүүд дэлхэйн арад түмэндэ үргэнөөр һайшаагдана гэжэ энэ үдэшэдэ хабаадагшад тэмдэглээ.

Индиин ба совет хүтэлбэрилэгшэдэй уулзалга олон ондоо асуудалнуудаар хоёр ороной хоорондохи харилсаанай элдэб түхэл шэнжэнүүдые элирхэйлэн харуулһан байна гэжэ Москвада болоһон үдэшэ дээрэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлбэ. Түүхэтэ документ гэжэ нэрлэгдэһэн Делиин Деклорациин удха шанар асари ехэ юм.

Энэ үдэшэдэ хабаадагшад тогтоол баталан абаба.

(ТАСС).

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМДЭ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ээлжээтэ заседани боложо, республикын 1987 оной Экономическа болон социальна хүгжэлтын түсэб болон Буряадай АССР-эй 1986 оной Экономическа болон социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбэй дүүргэлтын ябаса тухай, Буряадай АССР-эй 1987 оной Гүрэнэй бюджет, Буряадай АССР-эй 1985 оной Гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түсэблэлгын-бюджетнэ болон саг үргэлжын бусад комиссинуудай даб дээрэ хаража дүүргэһэн тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин түрүүлэгшэ депутат **Л. В. Потапов** энэ асуудалаар мэдээсэл хэбэ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түсэблэлгын-бюджетнэ болон саг үргэлжын бусад комиссинууд арбан хоёрдохи табан жэлэй хоёрдохи жэлэй түсэб болон бюджедые даб дээрэ хаража үзэхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулаа гэжэ Верховно Соведэй Президиумэй баталан абаһан тогтоол дотор хэлэгдэнэ. Республикын Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудай оруулһан дурадхалнуудые гүйсэдөөр бэелүүлхыень Верховно Соведэй Президиум республикын министерствэнүүдые, Гүрэнэй комитедүүдые, албан зургаанууд болон арадай депутадуудай Соведүүдые уялгалба.

Республикын экономическа болон социальна хүгжэлтын түсэбүүдые дүүргэлтын хойноһоо шанга хиналта тогтоохыень Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта дурадхагдаа.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ бусад асуудалнуудые мүн лэ хаража үзэбэ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй АРБАН НЭГЭДЭХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ТАБАДАХИ СЕССИИН НЭЭГДЭХЭ ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй табадахи сесси мүнөөдэр, 1986 оной декабриин 13-да, үглөөнэй 9 часта арадай депутадуудай Улаан-Үдын городской Соведэй гүйсэдкомой актова зал соо нээгдэхэ.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СТАРЕЙШИНЭНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ЗАСЕДАНИ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Старейши[нэнүүдэй] Соведэй заседани мүнөөдэр, декабриин 13-да, 8 час[тада] арадай депутадуудай Улаан-Үдын городск[ой Соведэй] гүйсэдкомой актова зал соо болохо.

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СО[ВЕДЭЙ] ДЕПУТАДУУДАЙ АНХАРАЛДА

Сессидэ ерэһэн депутадууд болон сесс[и]... дай депутадуудай Улаан-Үдын городск[ой] ... мой актова залай фойе соо үглөөнэй ... бүридхэлдэ абтаха.

КПСС-эй обкомой IV пленум

ХУРДАДХАЛГЫН БА ПРОДУКЦИИН ШАНАРЫЕ ҺАЙЖАРУУЛГЫН ЗАМААР

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр А. М. БЕЛЯКОВОЙ элидхэл

(Түгсэхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта).

Хүн зоной һуудал байдалые һайжаруулгын эдэ бүхы хэмжээнүүд 1987 оной республикын түсэбэй болон бюджедэй проектнүүд соо тодорхойлогдоо.

Гүрэнэй ба кооперативна худалдаа наймаанай розничо эд бараанай эрьеэ — 7,4 процентээр, хүн зоной ажаһуудал хангалгын хэмжээн 13,5 процентээр дээшэлхэ байна.

Харгы замай отделенинүүдтэ хүнүүдые зөөхэ хэрэгые һайнаар эмхидхэхэ, автобусой шэнэ маршрудуудые нээхэ, тэдэниие үргэдхэн олошоруулха талаар ехэ хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэхээр түсэб дотор хараалагданхай. Самолёдоор ашаа зөөлгые һайжаруулха, хэдэн аэропортнуудые һэльбэн шэнэлхэ, бариха ба тэдэнэй баазануудые хүгжөөхэ хэмжээнүүд мүн лэ бэелүүлэгдэхээр түсэблэгдэнэ.

Республикын Гүрэнэй түсэб болон бюджедэй проектнүүдээр арадай гэгээрэлэй, элүүрые хамгаалгын, социальна хангалгын, хүн зониие соёлой талаар хангалгын эмхи зургаануудые саашадань хүгжөөхэ хэмжээнүүд хараалагдаа. Ерэхэ жэлдэ эдэ һалбаринуудта мүнгэ һомололго 7-һоо дээшэ процентээр ургаха юм.

Энэ жэлэй түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлхэ зорилгонуудта элидхэлшэ саашадаа тогтожо хэлэбэ.

Жэлэй түгэсхэл хадаа ажал хэрэгээ һайнаар эмхидхэхэ, хараалһан зорилгонуудаа бэелүүлхэ гол шалгалта болодог гээшэ. Энэ жэлэй дүнгүүд хүдэлмэреэ ямараар шэнэдхэн хубилгаһыемнай элирхэйлэн гэршэлхэ ёһотой. Эндэ үгэ хүүрээ бодото хэрэгүүдээрээ бэелүүлхэ зэргэтэйбди.

Республикымнай промышленность байгша оной 11 һарын түсэбые дүүргээ, промышленна продукци үйлэдбэрилгэ, нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй жэшэбэл, 6,2 процентээр ургаа. Ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй ашаар үйлэдбэрилгын хэмжээнэй ургалтын 84 процент абтаһан байна. Энэмнай үйлэдбэриие оньһон техникээр хангалгые дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые бэелүүлгын үрэ дүн болоно. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, байгша ондо предприятинуудые һэльбэн шэнэлхэ, оньһон техникээр зэбсэгжүүлхэ талаар капитальна һомололгонуудай хэмжээн 33 процентээр ургаа. Гэбэшье энэ жэлдэ үйлэдбэриие оньһон техникээр зэбсэгжүүлхэ, олохон предприятинуудай ажал хэрэг эмхидхэлгые һайжаруулха талаар горитой хубилалтанууд хэгдээгүй гэжэ сэхэ руунь мэдэрхэ ёһотойбди. 11 һарын туршада 65 предприяти гэхэ гү, али бүхы предприятинуудай 38 процентнь договороор хараалагдаһан уялгануудаа дүүргээгүй, 80 миллион түхэригэй продукци арадай ажахыда дутуугаар тушаагдаа. Продукцяар хангалгын даабаринуудые 100 процент дүүргэхээр хараалагдаһан шэнэ жэлдэ эдэ коллективүүд ямар байдалда орохо гээшэб? 56 предприяти ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ түсэбөө дүүргэбэгүй.

«Электромашина» завод (нүхэд Галин, Гущин), «Бурятскмясогропром» (нүхэд Мылзенов, Попченко), «Бурятферммаш» (нүхэд Михайлов, Цыденова) нэгэдэлнүүд, «Гусиноозерская» шахта (нүхэд Распопин, Антохонов), Баргажанай леспромхоз (нүхэд Ушаков, Степанов) илангаяа муугаар хүдэлнэ. Эдэ предприятинууд үйлэдбэрилгын хэмжээе доошолуулаа.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа, тусхайлбал, хубсаһа үгаадаг машинануудые, мебель, шаажан гүйлгэһэн амһарта үйлэдбэрилхэ, мүн колбасагай зүйлнүүдые, мяханай консервэнүүдые, кондитерска зүйлнүүдые, һэрюун унда гаргаха талаар ехэ гээгдэлдэ оронхойбди.

Үйлэдбэри эмхидхэлгын хэмжээе дээшэлүүлхэ, промышленна үйлэдбэриин арга боломжонуудые ашаглан хэрэглэлгые үндэһөөрнь һайжаруулха хэрэгтэ ленинградайхидай дүй дүршэлые үргэнөөр нэбтэрүүлгэ ехэ удха шанартай. Үйлэдбэреэ хоёр ба гурбан халаанай хүдэлмэриин журамда оруулха талаар предприяти болон нэгэдэлнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд тусхай хэмжээ зохёон бэелүүлхэ ёһотой. Мүнөө республикын промышленностьда халаанай хүдэлмэриин коэффициент 1,2—1,4-һээ дээшэ гаранагүй.

Партиин Центральна Комитет ба правительство үйлэдбэриин халаануудые олошоруулха ябадалые ажахын-политическэ шухала зорилгонуудай нэгэн гэжэ харана.

Предприятинуудай хүдэлмэриие олон халаанай журамда оруулхын урда тээ нягта нарин бэлдэлгэ хэгдэхэ, хүдэлмэришэд бүхы талын аттестаци гаража, мүнөө үеын эрилтэнүүдтэ сүм харюусаха бэлэдхэлтэй болохо ёһотой. Энээнтэй хамта үйлэдбэри дээрэ хүнүүдэй ажаллахада таатай зохид эрхэ үүхэсэл байгуулха, ниитын эдеэ хоолоор хангалгын асуудалнууд сүм шиидхэгдэхэ зэргэтэй.

Предприятинуудай олон халаантай хүдэлмэриин журамые гүйсэд дүүрэнээр хангаха эрхэ байдал байгуулхын тулада социальна хангалга бэелүүлдэг бүхы предприяти болон организацинуудые тусхай графигта оруулха талаар республикын Министрнүүдэй Совет, городской болон районно Соведүүдэй гүйсэдкомууд ехэ хүдэлмэри хэхэ болоно.

Шэнэ техникэ ба технологиин үндэһэн һуури дээрэ үйлэдбэриин гол фонднуудые һэльбэн шэнэлэлгые түргэдхэлгэ, үйлэдбэридэ эрдэм-техникын дэбжэлтые хурдадхалга хадаа энэ тон шухала зорилгые шиидхэлгэдэ айхабтар ехэ удха шанартай. Арадай ажахын һалбаринуудтахи али бүхы талаар хуушарһан түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэриин хэрэглэмжэһээ болюулгын коэффициентые 2,5 процентһээ бага бэшэ хүрэтэр доошолуулха зорилго табигдана.

1987 ондо республикын үйлэдбэриин коллектив бүхэндэ түүхэй эд, материал, түлишэ, электрын элшэ хүсэ арьбалха талаар, баталамжата даабаринуудые заатагүй дүүргэхэ талаар, тэрэшэлэн хоёрдохёо хэрэглэгдэдэг зүйлнүүдэй хэрэглэмжые дээшэлүүлхэ талаар эмхидхэлэй-техническэ хэмжээ ябуулгануудые зохёон бэелүүлхэ хэрэгтэй. Энэ талаар бидэнэр горитойхон гээгдэлдэ оронхойбди.

Эдэ бүгэдэ хадаа партийна, профсоюзай, комсомолой организацинуудай, предприяти болон организацинуудай, ажахын хүтэлбэрилэгшэдэй бэелүүлхэ түрүүшын ээлжээнэй зорилгонууд мүн.

Предприятинуудые һэльбэн шэнэлхэ, техническэ зэбсэгжүүлгын талаар бидэнэр ерэхэ жэлдэ хүдэлмэреэ горитойгоор үргэдхэхэ болонобди. КПСС-эй горкомууд болон райкомууд, партиин обкомой таһагууд, партиин обкомой секретарь нүхэр Потапов эдэ тон шухала зорилгонуудай шиидхэбэриин түлөө хиналта шалгалта шангадхаха уялгатай.

Манай капитальна барилгада шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Энэ жэлдэ дурсагдагша һалбарйдахи байдал нэгэ бага һайжараа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Нёдондо жэлэйхитэй сасуулбал, гол фонднууд 1,6 дахин ехээр ашаглалгада үгтөө, барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээн 12 процентээр дээшэлээ, энэ жэлэй 11 һарын туршада байрын гэрнүүд нёдондонойхиһоо 40 процент ехээр ашаглалгада үгтөө. Барилгын подрядна олохон организацинууд хүдэлмэриингөө хэм хэмжээе дээшэлүүлһэн байна. Гэхэтэй хамта барилгын үрэ дүнгүүд һанаһанда үшөөл хүрэнэгүй. Энэ жэлые амжалтатайгаар түгэсхэхын тулада декабрь һарада элдэб олон объектнүүдые, байрын гэрнүүдые ашаглалгада оруулха хэрэгтэй. Манай барилга дээрэ ямар нэгэ түргэдхэлгэ түйлагданагүй, энээниие горитойгоор заһаха хэрэгтэй.

Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат (нүхэр Семенов) түмэр замай Зэдэ станцидахи холодильнигые саг болзор соонь ашаглалгада оруулжа шадаагүй.

Главбурятстрой ба «Бурятферммаш» завод (нүхэд Антонов, Михайлов) үйлэдбэриин шэнэ хүсэ ашаглалгада оруулаагүй, мүнөө энэ зорилго үшөө шиидхэгдээгүй байһаар гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. БМДК-гай барилга дээрэхи байдал бүришье бирагүй. Барилгын захилшан (нүхэр Шапиро) тэрэнээ ашаглалгада оруулагдаха объектнүүдэй тоодо оруулхые миил оролдоод, барилгаяа түхеэрэлгэнүүд болон материалнуудаар саг соонь хангаха уялгаяа муугаар бэелүүлнэ. Главкын хүтэлбэри жэлэй эхинһээ хойшо барилгын захил хэгшэдэ найдаад лэ энэ шухала хэрэгые мүртэйгөөр урагшань дабшуулнагүй. Һайнаар хүдэлхэ бүхы арга боломжо главкда бии гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Энээн тушаа нүхэр Антоновто нэгэтэ бэшэ хэлэгдэһэн, гэбэшье заһарха тээшэ ямаршье хубилалта хэгдэнэгүй.

Түлишын-элшэ хүсэнэй комплекс — 2-дохи ТЭЦ-эй, Галуута нуурай ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээнэй Түгнын нүүрһэнэй уурхайн барилга һанаа зоборито байдалда оронхой. Эдэ барилганууд дээрэ хүдэлмэришэдэй коллективүүдые олошоруулха ба хүдэлмэриин хэм хэмжээе үргэдхэхэ талаар зохихо хэмжээнүүд абтаадүй байһаар, материально-техническэ хангалгын асуудалнууд хангалтагүйгөөр шиидхэгдэнэ. Эдэ шалтагаануудһаа боложо, түсэбтэ даабаринуудынь миил 70—75 процент дүүргэгдэнэ.

Жэлэй дүүрэтэр республика дотор байрын 130 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэрнүүд ашаглалгада үгтэхэ ёһотой. Байрын гэрнүүдые бариха жэлэй түсэбэй 30-һаа дээшэ процентнь Улаан-Үдэ хотодо бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Зэдын, Захааминай, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын ба бусад районуудта гэр байрануудые барилга ехэхэн гээгдэлдэ оронхой.

Гэгээрэлэй болон элүүрые хамгаалгын олохон объектнүүдые ашаглалгада оруулхын тулада үшөөл шангаар хүдэлхэ хэрэгтэй.

Байрын гэрнүүдые, һургуулинуудые, саад болон яслинуудай байрануудые, социальна ажаһуудалай бусад объектнүүдые саг болзор соонь һайн шанартайгаар барихын тулада эд барилгануудта, юрын хэрэг мэтээр хандаха һэдэлгэнүүдые эрид шууд усадхаха. Эдэ барилганууддта шууд түргэн дабшаса олгохын, гүрэнэй түсэбүүдые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхын тулада бэлэдхэлэй хүдэлмэри уридшалан хэхын түлөө шэнэ жэлэй түрүүшын үдэрһөө нүлөө ехэтэй хиналта шалгалта тогтоохые тохёолдоод байһан бэрхэшээлтэ байдал партийна болон совет органуудые уялгална гээшэ.

Ерэхэ жэлдэ, мүн табан жэлэй эсэс болотор барилгын, барилгын материалнуудые бүтээн гаргадаг промышленностиин үйлэдбэриин баазые хүгжөөлгэдэ һуларшагүй анхарал хандуулха шухала. Проектынь муугаар зохёогдоһон дээрэһээ зогсоогдоһон Галуута нуурай хирпиисын заводой барилгые түргөөр һэргээн үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэй.

Барилгын материалнуудай ехээр дуталдажа байһан мүнөөнэй эрхэ байдалда хирпиисэ хэдэг саг зуурын заводуудай үйлэдбэриие эрид үргэдхэхын түлөө партиин обком ба республикын Министрнүүдэй Совет районууд болон албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ болоно. Хяагтын, Прибайкалиин, Мухар-Шэбэрэй, Яруунын, Хурамхаанай ба бусад районуудта энэ хэрэг муугаар табигданхай.

Барилгын томо организацинуудай тоодо ородог «Бурятскагропромстрой» (нүхэр Шагдаров) энэ жэлдэ хүдэлмэриингөө хэмжээе дээшэлүүлнэгүй, үнгэрһэн табан жэлнүүдэй туршадашье хубилалтагүйгөөр хүдэлһэн байна. Иимэ байдалай гол шалтагаануудай нэгэн гэхэдэ, хаһа хэхэ материал дуталдана. Өөһэдынгөө хүсөөр тэрэ хэрэгсэл үйлэдбэрилэн гаргаха түсэб хахадһаа багаар бэелүүлэгдэнэ.

Барилга дээрэ тохёолдоод байһан бэрхэшээлтэ байдалһаа партиин обком, республикын Министрнүүдэй Совет хүтэлбэреэ эрид шангадхаха, барилга болон предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ эрилтэ ехэтэйгээр хандаха ёһотой. Нүхэд Ходаковский, Лыкшитов, Тарасюк хүтэлбэреэ шангадхаха, республикынгаа капитальна барилгые хүгжөөлгын асуудалнуудые гүнзэгыгөөр, зоримгойгоор шиидхэхэ болоно.

Республикын агропромышленна комплексын ажахы болон предприятинуудай урда бага бэшэ зорилгонууд табигданхай. Бүхы дээрэнь абажа харахада, республикын колхоз болон совхозууд олохон дүнгүүдээр урда жэлэйхиһээ һайнаар энэ жэлые түгэсхэжэ байна.

Гэбэшье олонхи колхоз, совхозуудта поли ба фермэнүүдэй ашаг үрэ горитойгоор дээшэлүүлхэ арга боломжонууд үшөөл муугаар хэрэглэгдэнэ.

Хүдөө ажахыда шэнэлэн хубилалта түйлаха хэрэг ток удаанаар бэелүүлэгдэнэ. Республика дотор газарай хүрьһэнэй, байгаалиин адли эрхэ байдалтай ажахынуудта алгасаа ехэтэй үрэ дүнгүүдэй түйлагдадаг байһан баримтанууд үсөөн бэшэ.

Жэшээнь, шанарай талаар адли газар тариалантай хүршэ хоёр ажахынууд — Баргажанай районой Хилганын совхоз, Хурамхаанай районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз. Түрүүн нэрлэгдэгшэнь 1 гектарһаа 18, хоёрдохинь — 10 центнер орооһо хуряаһан байна. Ямар шалтагаанһаа ургасань иимэ ехэ алгасаатай гээшэб? Ушарынь гэхэдэ, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо ургаса дээшэлүүлгэдэ анхарал хандуулагданагүй, газараа муугаар элдүүрилнэ, ургасын хойноһоо харууһан муугаар хэгдэнэ, паар хахалалга хэрэгсээгдэнэгүй, интенсивнэ технологидо ёһо тэдыгээр хандана, севооборот сахигданагүй.

Ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй уялгата хүдэлмэридөө харюусалгагүйгөөр хандадаг дээрэһээ ажал хэрэгэйнь ехэ хохидолдо ородог байһаниие гэршэлһэн баримтанууд олон.

1986 ондо 9,5 мянган гектар корнеплод таригдаһан байгаа. Тэрэнэй 3,5 мянган гектарынь гандан хосоржо, хуряагдаагүй байха юм. Гэбэшье тэрэнэй хахадһаа үлүүнь уһалагдадаг газар дээрэ таригдаһан байна. Тэрэнһээ болоожо республика шэмэтэ тэжээл үйлэдбэрилхэ болон бэлэдхэхэ түсэбөө миил 56 процент дүүргээ бшуу.

Уһалагдадаг газар ашаглалга дээрэ дутагдалнууд үшөө олон байһаар. Уһалагдамаар ехэ тарялан энэ жэлдэ уһалагдаагүй. Энэ ушар Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Загарайн, Сэлэнгын болон Хориин районуудай ажахынуудта үзэгдөө. Уһалагдадаг газарһаа хүдөө ажахын продукци абаха түсэб дүүргэгдэбэгүй.

Шэнээр баригдаһан уһалалгын системэнүүдтэ тодхогдоһон үргэн абасатай уһалалгын техникэ ашаг үрэгүйгөөр ашаглагдана. Мелиоративна барилгын болон хабсаралгын хүдэлмэриин шанар муу байһаар. Олон системэнүүд найдамжагүйгөөр хүдэлнэ. Техническэ шалтагаанаар эбдэрнэ. Мелиораци болон уһанай ажахын министерство (нүхэр Балсунаев), «Бурятводстрой» гэжэ барилгын управлени (нүхэр Смолин) зохихо хэмжээнүүдые абанагүй. Иимэ байдалда эсэс табиха шухала. Республика доторхи мелиоративна хэрэгые эрид һайжаруулха хэрэгтэй.

Республикын олон совхоз болон колхозуудта мал үсхэбэрилгын хэрэг хангалтагүй байдалтай. Үнгэрһэн 11 һарын туршада 100 эхэ мал бүхэнһөө оройдоол 74 тугал, 73 хурьган, 61 унаган абтаһан байна. Тиихэ зуура шэнэ түл нилээд гарзалаа. Хори гаран ажахынууд 100 үнеэн бүхэнһөө 60 хүрэхэгүй тугал абанхай. Хэжэнгын районой олон совхозууд, үнгэрхэдөө, 50-һаа үсөөн тугал абаа бшуу. Хэжэнгын, Яруунын, Прибайкалиин, Сэлэнгын, Түнхэнэй районуудта үнеэдэй тоо толгой үсөөн болоо.

Энэ жэлдэ һүнэй үүлтэрэй малай ашаг шэмые ехээр дээшэлүүлхэ арга боломжо бии байгаа. Гэбэшье эдэ арга боломжонууд олон ажахынуудта муугаар хэрэглэгдэнэ. Нёдондоной байдалаар сасуулхада, Захааминай, Хэжэнгын, Тарбагатайн районуудай ажахынууд һү һаалгаяа тиимэ ехэ болгожо шадаагүй байна. 15 ажахынууд 11 һарын туршада үнеэн бүхэнһөө дунда зэргээр 1400 килограммһаа багаар һү һаагаа бшуу. Тэрэнэй тоодо Ушхайтын (директор нүхэр Батомункуев), Хэжэнгын (директор нүхэр Васильев), «Юбилейный» (директор нүхэр Цыренжапов) совхозууд, Баргажанай районой Уланай колхоз (түрүүлэгшэ нүхэр Гармаев) оролсоно.

Үнеэн бүхэнһөө 2000 килограмм һү энэ жэлдэ һааха гэһэн зорилго бидэ табяад байнабди. Энэ дүүргэжэ болоомоор зорилго. Тэрэ хадаа эрхэ бэшэ шиидхэгдэхэ зэргэтэй. Ивалгын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй, ба Хойто-Байгалай районууд энэ хэмжээндэ мүноэ хүрэед байна.

Энэмнай эгээл бага хэмжээнэй зорилго гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Зүүн Сибириин эрхэ байдалаар болоходо 2000-най хэмжээ үлүү ехэ амжалта гэжэ тооломоор бэшэ. Госагропром, партийна болон совет органууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд 1987 ондо энэ табигдаһан зорилгые заатагүй алад гараха, бүхы ажахынуудай һү үйлэдбэрилгые ашаг олзотой болгохо уялгатай.

Энэ жэлэй эрхэ байдалай эһала һайн байгаашье һаа, малай гарзалга һанаа ехээр зобооно. Энэ дутагдал илангаяа Хэжэнгын, Сэлэнгын, Хяагтын, Зэдын, Түнхэнэй, Хурамхаанай районуудта үзэгдэнэ. Энэ хадаа имагтал хайша хэрэгээр хандаһанай, залуу малда анхаралаа табяагүйн шалтагаан болоно.

Мяха абалга республика дотор эгээл хурса шэнжэтэй асуудал болоно. Энэ жэлэй декабриин 1-нэй байдалаар гүрэндэ мяха худалдаха түсэб 90 процент дүүргэгдээд байна. Малые шахаха, түлжүүлхэ хүдэлмэриин хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэһэнһээ болоожо, шадал һулатай мал олоор тушаагдана. Республикын Госагропром хадаа энэ хэрэгые гүнзэгыгөөр шэнжэлжэ, бодото хэмжээнүүдые абаха, гүрэндэ тушаагдаха бүхы малые һайнаар тэжээхэ хэрэг эмхидхэхэ зэргэтэй. Бага шэгнүүртэй, туранхай мал тушаалгые эсэслэн хориххо ёһотойбди.

Республикын хонин ажалай байдал һанаа баһал ехээр зобооно. Нооһон тон багаар абтана. Энэ жэлдэ хонинной толгой бүриһөө 2,9 килограмм нооһон хайшалагдаа. Республикамнай арбан нэгэдэхи табан жэлэй, мүн 1986 оной гүрэндэ нооһо тушааха түсэб дүүргэжэ шадаагүй бшуу. Бүхыдөө 120 тонно нооһон дутаа. Бэшүүрэй, Загарайн, Ивалгын, Сэлэнгын ба Хориин районуудай ажахынууд хонинойнгоо тоо толгойе ехээр хорооһон байна.

Хони үсхэбэрилгын гол шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ хүдөө ажахын научна эмхи зургаанууд, түбхын түрүүндэ Буряадай НИИСХ (директор нүхэр Николаев) бодото нүлөө үзүүлнэгүй. Республикын Министрнүүдэй Совет, Госагропром хони үсхэбэрилгые хүгжөөхэ, тэрэнэй ашаг шэмые арьбадхаха, нооһо болон хониной мяха абалгые дээшэлүүлхэ талаар шиидхэхы удха шанартай хэмжээнүүдые абаха уялгатай. 1987 ондо хонин ажал дээрэ эрид хубилалта түйлагдаха зэргэтэй. Республикын хүдөө ажахын хүдэлмэриие шэнэдхэн хубилгалгын асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэ республикын Агропромышленна комитет гол һуури эзэлхэ ёһотой.

Агропром байгуулагдаһаар жэл болобо. Гэбэшье энэ хугасаада тэрэнэй аппарат дутуу дунданануудые усадхажа шадаагүй. Хуушанай Минсельхозой хүдэлмэриин албан хойрог хүтэлбэриин ажал ябуулгаһаа хахасаагүй гэжэ сэхэ руунь тэмдэглэмээр байна. Нүхэд Плотников, Найданов, Пуховской гэгшэд өөрынгөө хүдэлмэриие имагтал нютаг дээрэнь эмхидхэн ябуулха, республикын хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангалгын түлөө харюусаха уялгатай. Энэ хадаа Госагропромой гол шухала зорилгонь мүн.

Үнеэн бүхэнһөө жэлэй дүүрэтэр 2000 килограмм һү һааха, гүрэндэ мяха худалдаха жэлэй түсэб заатагүй дүүргэхэ гээшэ мүнөөдэрэй эгээл шухала зорилго болоно. Энэ зорилгые бэелүүлгэ Госагропромой, РАПО-нуудай, партийна болон совет органуудай үдэр бүриин анхарал доро байха хэрэг мүн.

Предприятинууд, хангалгын һалбаринууд энэ жэлые зарим тэды һайжаруулаа. Гэхэ зуура худалдаа наймаанай эрьесэ болон ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын ургалта хүн зоной ургажа байгаа эрилтые үшөө хүсэд дүүрэн хангана гүй. Худалдаа наймаанай хэрэг хангалтагүйгөөр эрхилэгдэнэ, наймаанда хэрэгтэй эд бараан таһалдана, худалдаа наймаанай ёһо гурим хазагайруулагдана.

Эдэ дутагдалнуудай гол шалтагаан хадаа худалдаа наймаанай эмхи зургаанудай хүтэлбэрилэгшэдэй харюусалгагүй хүдэлмэриһөө. Худалдаа наймаанай министерствын, Буркоопсоюзай, ниитын эдеэ хоолой управлениин зүгһөө шанга хиналтын үгы байһанай, байдалые мэдэхэгүй байһанай ушаг болоно бшуу.

Хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха хэрэгые саашадань һайжаруулга хадаа түрүүшын ээлжээндэ шиидхэгдэхэ зорилго болоно. Эдэ зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэг Госагропромдо даалгагдана. Гэбэшье эд хэрэглэгшэдэй кооперациин эмхи зургаанууд энэ талаар мүнөө нилээд ехэ юумэ хэхэ зэргэтэй.

Үнгэрһэн 11 һарын туршада эд хэрэглэгшэдэй кооперациин предприятинууд 4 мянган тонноһоо үлүү мяха худалдажа абаа, 960 тонно колбаса болон болгоһон гахайн мяха үйлэдбэрилэн гаргаа. Энэ хадаа хүн зоной хэрэглэмжые хангажа шадахагүй байна. Мүнөө үедэ колбаса гаргадаг цехүүд миил 6 районуудта хүдэлнэ. Буркоопсоюзай правлени райгүйсэдкомуудтай хамта иимэ цехүүдые бусад районуудта бии болголгые түргэдхэхэ ёһотой. 1987 ондо кооперативна худалдаа наймаагаар мяханай зүйлнүүдые худалдалгые хоёр дахин ехэ болгохо зэргэтэйбди.

Үрэ жэмэс болон овощ худалдалгые нилээд һайжаруулха хэрэгтэй. Овощ болон хартаабхаар хүн зониие хангаха хэрэг һайжаруулха программа КПСС-эй обкомой бюрогой ба республикын Министрнүүдэй Соведэй һая абаһан тогтоол соо тодорхойлогдоһон байна.

Эд хэрэглэгшэдэй кооперацида, дэлгүүр дээрэ хартаабха болон овощ бэлэдхэхэ бүхы түсэбэй 30 процентые хэлсээнэй ёһоор колхоз болон совхозуудай худалдаха болоһон эрхые Госагропром, РАПО-нууд бодотоор баримталха уялгатай.

Худалдаа наймаае, хүн зониие хангалгын хэрэгые һайжаруулха талаар табигдаһан зорилгонууд тухай тогтохо зуураа, КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй правительствын тогтоолнуудтай зохилдуулан, республикын Министрнүүдэй Совет, горгүйсэдкомууд, райгүйсэдкомууд, Худалдаа наймаанай, Хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын, Нютагай промышленностиин министерствэнүүд, Буркоопсоюз, ниитын эдеэ хоолой управлени ажахын тоосооной гуримаар хүдэлжэ байһан кооперативуудые бии болгохо, хүгжөөхэ талаар шухала хүдэлмэри ябуулха ёһотой болоно.

Энэ хүдэлмэриие ябуулхадаа, арадай хэрэглэлэй эд бараа гаргалгые дээшэлүүлхэ, ниитын эдеэ хоолой болон ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын байдалые һайжаруулха, нютагай арга боломжонуудые шадаал һаа, гүйсэд дүүрэн хэрэглэхэ гэхэ мэтын асуудалнуудта анхаралаа хандуулха зэргэтэй.

Мүнгэнэй эрьесые нэгэ хэмдэ байлгаха хэрэг хадаа партийна болон совет органуудай бэелүүлхэ шухала зорилго болоно. Социально-соёлой хүгжэлтын зорилгонуудые шиидхэлгэдэ арадай депутадуудай Соведүүд, тэдэнэй гүйсэдкомууд, республикын правительство, министерство болон албан зургаанууд ехэ үүргэ дүүргэхэ байна. Тэдэнэр хүнүүдэй хэрэглэмжые хангалгын түлөө тон ехэ харюусалгатай.

Социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгын тула арадай депутадуудай Соведүүдэй үүргэ болон харюусалгые дээшэлүүлхэ талаар КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол соо нютагай Соведүүдэй эрхэ түлөөлэлгэ болон харюусалга тодо һонороор тодорхойлогдоһон байна.

Энээнтэй дашарамдуулан республикын Министрнүүдэй Совет (нүхэр Саганов), Улаан-Үдын горсовет (нүхэр Агапов), бусад олон горрайгүйсэдкомууд шэнэ эрилтын ёһоор өөһэдынгөө хүдэлмэриие удаанаар шэнэдхэн хубилгана гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд манай ажабайдалай үндэһэн шухала асуудалые улам гүнзэгыгөөр шиидхэхэ хэрэгтэ бүхы хүдэлмэриеэ зорюулха ёһотой. Социально-соёлой байгууламжын программые бэелүүлхэ, хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр, промышленна эд бараагаар, соёлой, ажаһуудалай болон коммунальна хангалгын хэрэгые һайжаруулха асуудалые гүйсэд бэдээ даажа абаха ёһотой болоно.

Верховно Соведэй Президиум (нүхэр Бадиев) сессиин шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө хиналта шангадхаха, республикын хүгжэлтын, илангаяа социально-соёлой зорилгонуудые шиидхэхэ хэрэгтэ нютагай Соведүүдэй, Президиумэй үүргэ дээшэлүүлхэ талаар хэмжээнүүдые бэелүүлгые хангаха ёһотой.

Продукциин шанар үндэһөөрнь һайжаруулха зорилго политическэ болон ажахын эгээн шухала зорилгонуудай нэгэн гээд, КПСС-эй XXVII съезд дээрэ тэмдэглэгдээ гээд элидхэлшэ хэлэбэ. Байгша оной май һарада энэ асуудалаар КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоол абтаһан байна. Энэ жэлэй август соо, удаань ноябрь һарада КПСС-эй ЦК-да зүблөөн боложо, шанарай техническэ хэмжээ дээшэлүүлхэ, предприятинуудта продукци гүрэндэ тушаан абаха гурим нэбтэрүүлхэ асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Арадай хэрэглэлэй эд бараа, арадай ажахын гол шухала продуктнуудые гүрэндэ тушаан абалга ерэхэ жэлэй январь һараһаа нэбтэрүүлэгдэхэ юм. Тэрэниие СССР-эй Гүрэнэй стандартын шэнэ албан бэелүүлхэ байна. Гүрэндэ тушаан абалгын гуримда орохо предприятинуудай тоодо Улаан-Үдын авиационно болон «Электромашина» заводууд ороно.

Бүтээгдэн гаргагдаһан продукциин шанар тухай асуудал манай республикада шухалын шухала болоно. Жэшээлхэдэ, промышленность дээрэ абажа хараха болоо һаа, гүрэнэй Шанарай тэмдэгтэй зүйлэй удельнэ шэгнүүри оройдоол 13,6 процент болоно. Тиихэдээ үнгэрһэн табан жэлдэ болон 1986 ондо шанарай талаар урагшаа дабшаагүй, нэгэл газартаа байһан зандаабди.

Энэ хангалтагүй байдалай гол шалтагаанууд гэхэдэ үйлэдбэриин техническэ хэмжээн доогуур, технологическа үйлэдбэриин болон гүйсэдхэлэй журам сахигданагүй, стандартизаци болон метрологиин, ОТК-гай албануудай хүдэлмэридэ ехэ дутагдалнууд бии. Шухалань гэхэдэ, үйлэдбэриин хүтэлбэрилэгшэдэй болон хүдэлмэриин шанар хангаха хүнүүдэй харюусалга һула.

Республикын бүхы промышленна предприятинууд гүрэндэ тушаан абалгын гуримай нэбтэрүүлэгдэхые хүлеэжэ һуунгүй гүрэнэй стандартнуудай ёһоор бүтээн гаргагдаха продукцидаа нормативно-техническэ документаци хэхэ, конструкторска болон технологическа документацияа үшөө дахин хаража үзэхэ, тодорхойлхо ёһотой. Мүн баһа технологическа журам шангадхаха, оньһон түхеэрэлгэнүүд болон инструментнүүдээ шалгаха, техническэ хиналтын албаниие бэхижүүлхэ хэрэгтэй. Гэбэшье шухалань гэхэдэ, хүнүүдэй бэлдэхэ, коллективүүд дотор ойлгууламжын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулха зэргэтэй.

Арадай хэрэглэмжын эд бараан партийна, совет органуудай онсо хиналта доро байха ёһотой.

Улаан-Үдын гадар трикотаж хубсаһанай фабрикын үйлэдбэрилэн гаргадаг зүйлнүүд сооһоо «Н» (шэнэ зүйл) гэһэн тэмдэгтэй юумэн тон үсөөн гэхэ гү, али оройдоол 2 процентнь болоно. Харин нютагай промышленностиин министерствын предприятинуудта баһал 2,2 процентнь болоно. Энэ талаар нарин сэмбын комбинадшье һалбариингаа түрүү предприятинуудһаа гээгдэнэ.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа гаргадаг республикымнай диилэнхи предприятинууд шэнэ, шанар һайнтай юумэ хэхэ мүнөө үеын баазагүй байна.

Барилга дээрэ шанар дээшэлүүлхэ асуудал баһал промышленностьһаа дутуугүй шухала. Улаан-Үдэ, Баргажанай, Баунтын, Кабанскын, Бэшүүрэй районуудта баригдаһан гэрнүүдэй 40 процентнь хангалтатай сэгнэлтэдэ хүртөө. Гүрэнэй комиссиин һүлаар, харюусалгагүйгөөр хандадаг дээрэһээ болоожо, олон гэрнүүд болон объектнүүд ехэ дутуу дунданануудтайгаар ашаглалгада тушаагдана.

Главбурятстройн подразделенинүүдтэ голодоһо усадхаха хэрэгтэ ехэ гаргашанууд хэгдэхэ. Водрем-100 (ахамад инженерынь Заманов) голодоһо гаргаһанай ашаар гушадахи канализационно коллектор ашаглалгада тушааха хэрэг 9 һараар хойшо татагдаһан байна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэри дээрэ шанар һайжаруулха асуудал шухала болоһоор үнинэй. Хүдөө ажахын продукциин, хүдэлмэриин муу шанар ажахыда, гүрэндэ ехэ хохидол үзүүлнэ. Гүрэндэ тушаагдадаг малай шанар муутай байдаг тухай дээрэ хэлэгдээ һэн. Олон колхоз, совхозууд гүрэндэ шанар муутай һү худалдана. Энэ хадаа Ивалгын, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй, Баргажанай болон Сэлэнгын районуудта хабаатай. Шанар муутай нооһо гүрэндэ тушааһанһаа болоожо, олон колхоз, совхозууд ехэ олзоёо гээнэ. Һүүлэй үедэ хартаабхын шанар, амтан муудаа. Колхоз, совхозуудта бэлэдхэгдэдэг шанар муутай үбһэ тэжээл малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ муугаар нүлөөлнэ, олон мал илангаяа залуу мал үхэл гарзада ороно.

Онсолходо, худөө ажахыда хүдэлмэриин шанар һайжаруулха зорилгонууд тон харюусалгатай, тэдэниие комплексноор шиидхэхэ ёһотой.

Хүн зониие хангаха һалбаринуудай хүдэлмэриин шанар дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ехэ эрилтэнүүд табигдана.

Транспортын, холхоо холбооной, худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, соёлой, медицинын, хүн зоной хэрэглэмжэ хангалгын предприятинуудай хүдэлмэриин шанар һайжаруулха комплексно хэмжээнүүд хараалагдажа бэелүүлэгдэхэ ёһотой.

Продукциин шанар дээшэлүүлхэ зорилгонуудые бэелүүлгэдэ СССР-эй Наукануудай Академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай, НИИСХ-ай, дээдэ һургуулинуудай эрдэмтэд өөһэдынгөө хубита оруулха болоно.

Гүрэнэй зөөридэ гамгүйгөөр хандаха, элдэб хуули буса ябадал гаргаха, гүрэнэй журам эбдэхэ, шанарай түлөө тэмсэхэ хэрэгтэ арадай хиналтын органуудай үүргэ дээшэлүүлхэ шухала. СССР-эй Верховно Соведэй сесси дээрэ заагдаһанай ёһоор республиканска комитет (нүхэр Пытин) нютагай партийна организацинуудтай хамта доодо шатын звенонуудай хүдэлмэри эдэбхижүүлхэ уялгатай. Тиихэдээ хуули эбдэгшэдые гансал хэһээхэ зорилго баримталха бэшэ, харин хуули эбдэлгые һэргылхэ ёһотой.

Үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, продукциин шанарые һайжаруулха зорилгонууд ажалай эрхэ байдалые һайжаруулха, гэнэ усал зайсуулан усадхаха талаар хэмжээ ябуулгануудтай нягта холбоотойгоор шиидхэгдэхэ зэргэтэй. Эдэ хэмжээ ябуулганууд болбол предприятинуудай комплексно түсэбүүдэй таһаршагүй хубинь болохо ёһотой.

Эдэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ профсоюзуудта онсо үүргэ олгогдоно. Ажал хамгаалха ба техникын аюулгүй байдалые сахиха талаар бүхы хүдэлмэриие һайжаруулгые Профсоюзуудай областной совет (нүхэр Розанов), профсоюзуудай обкомууд үсэд нэтэрүүгээр ба залан шууд түйлэха уялгатай.

Табан жэлэй түсэбэй шанга зорилгонуудаар, XXVII съездын, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1986 он) Пленумэй табиһан шэнэ харюусалгатай зорилгонуудаар партийна эхин организацинуудай эмхидхэлэй болон политическэ бүхы хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдана гээд саашань элидхэлшэ хэлэбэ.

Эдэ зорилгонуудые шиидхэхэ талаар олохон организацинуудай үүргэ сохом дээшэлээ, гэбэшье КПСС-эй ЦК-гай эрилтэдэ үшөөл хүрэнэгүй. Партийна эхин организацинуудай эдэбхи үүсхэлые хүгжөөхэ, бүхы коммунистнуудай эдэбхиие бадаргаха гээшэ КПСС-эй горкомууд болон райкомуудай гол зорилго байһан зандаа.

Үйлэдбэриие һэльбэн шэнэдхэхэ, түрүү техникэ болон технологи нэбтэрүүлхэ, продукциин шанарай асуудалнуудта энэ илангаяа хабаатай.

Эдэ зорилгонуудые шиидхэлгэдэ комсомолой эмхинүүдэй үүргэ баһал ехэ. ВЛКСМ-эй обком (нүхэр Гармаева) эдэ асуудалнуудые дээхэнүүр, тодо бэшээр шиидхэнэ гээд хэлэхэ хэрэгтэй. Техническэ дэбжэлтын зорилгонуудые шиидхэхэ, хүдэлмэриин шанарые эрид һайжаруулха талаар бүри эдэбхитэй ябуулгануудые бэелүүлхэ бээ гээд областной комсомолой организациһаа бидэ хүлеэнэбди.

Табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэлгэдэ ба үлүүлэн дүүргэлгэдэ үргэн олониитын зохёохы эдэбхи үүсхэлые элсүүлхэ, харин энээнэй тулада хүдэлмэришэн, колхозник, мэргэжэлтэ бүхэнэй урда табигдаһан зорилгонуудые һайнаар ойлгуулха гээшэ партийна организацинуудай түбхын түрүүшын зорилго мүн. Тэрээнһээ гадна социально-экономическа зорилгонуудые шиидхэлгэдэ шэнээр хандахада, гансашье хүтэлбэрилхы кадрнуудай бэшэ, харин бүхы ажалшадай экономическа бодомжолгодо үндэһэн хубилалтануудые хэхэ эрилтэ табигдана.

Гэбэшье политическэ болон экономическа һуралсал, аман үгын ба харуулан ойлгуулха агитаци, лекционно пропаганда эмхидхэлгэдэ ёһын тэдысэ ябадал үшөөл олоор ушардаг, предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон ажахынуудай гол шухала зорилгонуудтай хангалтагүйгөөр холбогдодог.

Улаан-Үдэ хотын, Хяагтын, Сэлэнгын, Яруунын, Прибайкалиин районуудай зарим партийна организацинуудай хүдэлмэридэ эдэ дутуу дунданууд үзэгдэдэг.

«Бурятферммаш» нэгэдэлдэ, Гусиноозерскын шахтада, Баргажанай леспромхоздо болон бусад олохон коллективүүдтэ харуулан ойлгуулха агитаци продукциин шанарые үндэһөөрнь һайжаруулха талаар предприятинуудай зорилгонуудые толилон харуулдаггүй, боро хирын, удха түлюур байдаг.

Жэшээлбэл, 834-дэхи СМП-дэ, Хүртэйн леспромхоздо, макаронно фабрикада, Сэлэнгын районой Тельманэй нэрэмжэтэ, Хэжэнгын районой Худанай совхозуудта, Тарбагатайн районой «Дружба» колхоздо экономическа һуралсалай … шээлнүүд үнгэргэгдээд … ралсалай пособи соохи материалнууд тухай хэлсээд лэ гэрдэг, предприятинуудай, ажахынуудай экономикын байдалые, ашаг үрые болон шанарые дээшэлүүлхэ арга боломжонуудые, тэдэниие хэр… арга замуудые гүнзэгы… шэнжэлжэ үзэдэггүй.

Экономическа бодомж… гые шэнэдхэн хубилгаха … далнуудые шиидхэхэ … хүнүүдые элсүүлэдэ … шээлнүүд ямаршье түһэ … ри болодоггүй.

Техническэ идхалгаа… рүүшүүлэй дүй дүршэлые барилан дэлгэрүүлгэдэ … дүй дүршэл харуулха … Хэжэнгын, Мухар-Ш… Түнхэнэй, Баргажанай … нуудай соёл гэгээрэлэй … нүүд муугаар хабаадана.

Социалис мүрысөөн … ажалай бүтээсые дээшэ… ба продукциин шанарые … жаруулха ехэ түлхисэ … Гэбэшье зарим ажалша… лективүүдтэ мүрысөөн… боломжонууд хүсэд … хэрэглэгдэнэ.

Тодорхой бүлэг хүдэ… лэгшэдтэ, хүдэлмэришэ… колхозниудта, инже… техническэ хүдэлмэ… болон мэргэжэлтэдэ … шэнжэлгын, проект… зургаануудай хүдэлмэри… тэ, ажалша коллектив… городуудай, районууд… шадта хараадуулагдана… сеенэй гол шэглэлнүүд… хоёрдохи түсэбтэ табан… бүхэсоюзна социалис… сеен тухай КПСС-эй … СССР-эй Министрнүүдэй … дэй, ВЦСПС-эй болон ВЛ… эй ЦК-гай тогтоол соо … лагданхай. Партиин … таһагууд, горкомууд … райкомууд, партийна, проф… зай болон комсомолой … зацинууд мүрысөө эмх… энээниие хараада аба… той.

Түрүү дүй дүршэл үр… тайлбарилан нэбтэрүүл… хэлээрэе хүдэлжэ, дэлг… ямаршье хэрэгые үнэн … бэелүүлжэ, ажалша хү… ниие хүмүүжүүлхэ, ажал… лективүүдтэ шэнэ юумэ … шэдые дэмжэхэ, харин … доһо гаргагшадые бү… лективээрэ буруушааха … тай болохо хэрэгтэй.

Продукциин шанарые … лүүлхын түлөө тэмсэлдэ … гаданууд, фермэнүүд, … гууд ажалшадые хүмүүж… шухала шата болодог. Эн… бүхэн хараада байдаг, … мэрилэгшэ бүхэнэй дадал… га боломжонуудые элир… дэ бэлэн. Мүнөө үедэ р… лика соомнай ажалшадай … процентһээ дээшэнийн… лаа бригадна арга… нэ. Олохон бригадууд … нэгэн нарядаар хүдэл… лоо. Ажахын тоосоогоор … дэлдэг болоһон коллектив… тэ ажалай бүтээсэ, ажал… рам, хүдэлмэриин шанар … гүүр гээд ажабайдал … доор харуулна.

Һүүлэй үедэ ажалай … бэхижүүлхэ, архидалгы… һөөрнь усадхаха талаар … хэдэн хэмжээнүүд абаг… на. Гэбэшье предприяти… ёһотой гурим тогтоохо… бии байгаа арга болом… дые ажахын ба партийн… хүтэлбэрилэгшэд хэрэгл… энэнь бүтээдэг продук… нарта муугаар нүлөө…

Архидалгатай тэмсэл… дань шангадхаха, ажалай … рам бэхижүүлхэ асууд… партийна болон проф… организацинуудай гол … ралда саг үргэлжэ бай… той. Энэ дутуу дунд… сэлдэ ажалша коллекти… хүсые дүүрэн хэмжээ… рэглэхэ шухала.

Олониитэдэ мэдээс… жуулдаг хэрэгсэлнүүд: … ликанска болон районн… тэнүүд, Телевидени бол… дио дамжуулгын тала… тэт эдэ бүхы зорилг… шиидхэлгэдэ бүри эдэ… гээр хабаадаха зэргэт…

Үргэн ниитэ арад зон… дээсэл хүргэлгые үргэ… мократическа гуримууд… шүүмжэлэл ба өөрынгө… жэлгэ хүгжөөхэ, үгэ х… рой алгасахагүй ябада… талха талаар партиин … совет органуудта тэдэн… эдэбхитэйгээр түйлэхэ… тэй. Техническэ дэбжэл… рилгонуудые шиидхэхэ, … мэриин шанарые эрид … руулха талаар пропаган… лон агитациин бүхы хэ… нүүдые һайнаар хүдэл… тула КПСС-эй горком… лон райкомуудай, парти… комой пропаганда бол… тациин таһагай (нүхэд … ев, Горлов) зүгһөө … нуудаа бүри эдэбхи… эрилтэ табигдана.

Хүдэлмэриин газар … хүдэлмэриин хэмжээ… лүүлгые түйлаха, 1987 … сэбтэ даабаринууд бол… циалис уялгануудые … тайгаар дүүргэхын ба … дүүргэхын түлөө социал… рысөө үргэнөөр дэлгэ… Агууехэ Октябриин со… революциин 70 жэлэй … рэтэй түрэтэйгээр … хангаха гээшэ партийна… совет органуудай, … профсоюзай, комсомол… ганизацинуудай, респ… бүхы ажалша коллекти… гол зорилго болоно — … Үгынгөө түгэсхэлдэ А. … ляков хэлэбэ.

КПСС-эй обкомой IV пленум

...ДАДХАЛГЫН БА ПРОДУКЦИИН ШАНАРЫЕ ҺАЙЖАРУУЛГЫН ЗАМААР

ЭЛИДХЭЛ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭЛГЭ

Жэшээлхэдэ, холимог тэжээлэй заводто түүхэй эдэй склад барилга түгэсхэгдэхэнь. Тус предприяти бүхыдөө заһабарилагдаа, зарим ониһон түхеэрэлгэнүүдынь һэлгэгдээ. Плавико-шпадай рудник һэльбэн шэнэлэгдэнэ, пивэ шаналгын заводто шэнэ лини тодхогдоо. Бүхыдөө районой предприятинуудта технологическа 50 шэнэ ониһон түхеэрэлгэ тодхогдоо, гар ажал хүнгэдхэхөөр, коллективүүдэй ажалай эрхэ байдал һайжаруулхаар хүдэлмэри ябуулагдаһаар. Мүнөө жэл хүдэлмэриин сагые хэрэглэлгэ һайжараа, ажалай журам хазагайруулагшадай тоо 30 процентээр доошолоо.

Районой барилгын коллективүүдэй партийна организацинууд хүдэлмэреэ шэнэдхэн хубилгахаар хэмжээнүүдые удаа дараалан абаһа. Мүнөө жэл холимог тэжээлэй заводой склад, Харанхы һууринда хүүгэдэй сад-ясли, Ехэ Нуга тосхондо һургуули ашаглалгада тушаагдаа.

Нэгэ иимэ асуудалда онсо тогтомоор. Түүхын дурасхаалта газарнуудтай Хяагта хотын хүгжэлтэдэ КПСС-эй райкомой, арадай депутадуудай районно, городской Советүүдэй гүйсэдкомуудай, мүн ниитын эмхинүүдэй зүгһөө анхарал хандуулагдадаг гэшэ. Гэбэшье өөһэдын хүсөөр энэ ехэ зорилгые бэелүүлхэмнай бэрхэтэй байна. Энэ талаар КПСС-эй обкомой соёлой таһаг туһалха аабза гэжэ найданабди. Тодорхойлбол, 1987 оной тэн багаар Хяагтын түүхын ба соёлой хүшөөнүүдые хамгаалхаар научно-практическа конференци үнгэргөө һаа, һайн бэлэй. Ерэхэ жэлдэ Воскресенскэ һүмые һэльбэн шэнэлэлгэ түгэсэгдэхэ, удаань Түбэй Азиин географическа шэнжэлгэнүүдэй музей нээгдэхэ хараатай.

Ажахы эрхилэлгые һайжаруулгын эрхэ байдалда колхоз, совхозууд урагшатай хүдэлөө. Ороохо, овощ хуряаха, үйлэдбэрилхэ, худалдаха түсэб дүүргэгдэ. Малай тэжээл һайса нөөсэлэгдөө. Нёдондоной хидо орходоо залуу мал, түлгэ бүри олоор абтаад, тэнжэгдэжэ байнхай. Һү тушаалгаар түсэб, мяха худалдалгаар социалис уялганууд бэелүүлэгдэнэ.

Гэбэшье хүнүүдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэримнай үшөөл һула гэжэ мэдэрнэбди. Үйлэдбэриин технологи гүйсэд сахигданагүй. РАПО-гой экономическа албанда илангаяа һаад болодог юумэн гэхэдэ, тусхай заабаринуудһаа хазагайрангүй хүдэлхэ гэһэн һэдэлгэ болоно. Харин ажалай болон салин хүлһэнэй асуудалнууд нэгэ янзаар шиидхэгдэхэ ёһогүй, эндэ зохёохы хандалга хэрэгтэй. Мүнөө район дотор хүтэлбэрилгын гурим нарижуулан һайжаруулхаар хэмжээнүүдэй абтажа байхада, иимэ ажаглалта тон зүб.

В. К. АГАЛОВ — Улаан-Үдын горсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ:

— Манай хотын экономикын хүгжэлтэ үнгэрһэн 11 һарын туршада урагшатай байба. Промышленна үйлэдбэриин хэмжээн 6,4 процентээр, ажалай бүтээсэ 6 процентээр дээшэлээ.

Жэлэй эхинһээ хойшо 110 мянган дүрбэлжэн метр хэмжээнэй байрын гэрнүүд ашаглагдаа. Энэ хадаа нёдондоной хидо орходоо, 25 мянган дүрбэлжэн метрээр ехэ болоно. Улад зондо үзүүлэгдэдэг ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын албанай хэмжээн үргэдөө. Хүн зониие транспортаар хангалга талаар абтаһан уялганууд дүүргэгдэнэ.

Гэбэшье хотын промышленна предприятинуудай хүдэлмэридэ горитой дутагдалнууд ушарна. Жэшээлхэдэ, 13 предприяти продукци худалдаха түсэбөө дүүргээгүй байна. Энэ хадаа «Бурмясоагропром» нэгэдэл, кондитерскэ фабрика, «Электромашина», һэрюун унданай болон «Бурятфермаш» заводууд болоно. «Бурятстройматериалы» нэгэдэлэй предприятинууд 5,1 миллион хирпиисэ дутуу гаргаһан байна. Бүхыдөө барилгын 47 эмхинүүд түсэбтэ даабаринуудаа бэелүүлээгүй. Байгша оной дүүрэтэр барилгашадай урда орёо зорилгонууд табигданхай. Энэ хугасаа соо 45 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра ашаглалгада үгтэхэ ёһотой. Тиихын тулада барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд эмхидхэлэй али бүхы арга боломжонуудые хэрэглэжэ, хүдэлмэриин хоёр халаание хэрэглэхэ зэргэтэй.

Мүнөө манай ажал ябуулгын гол шухала асуудал хадаа шанар тухай байха ёһотой. Һайн шанартай, шэнэ эд хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо 40 процентээр дээшэлээ. Тиигэжэ түсэбөөр хараалагдаһан 165-най орондо 217 янзын үргэн хэрэглэмжын эд бараан үйлэдбэридэ нэбтэрүүлэгдээ. Гэхэтэй хамта «Бурятфермаш» болон С. М. Кировэй нэрэмжэтэ заводуудай, һэеы гуталай фабрикын, мүн хилээмэ болон макароной зүйлнүүдые гаргадаг фабрикануудай бүтээһэн зүйлнүүдэй шанар доогуур хэмжээндэ байһаар. Ушар иимэһээ манай ажахын, ниитын эмхинүүдэй болон Советүүдэй ажал ябуулгада шанарай түлөө тэмсэл үшөө гол һуурияа олоогүй байна гэжэ тэмдэглэмээр.

Ерэхэ жэлдэ ниислэл хотымнай барилгашадай урда орёо зорилгонууд табигдана. Хэнэйшье мэдэһээр 1987 ондо барилгын ажахые шэнэдхэн хубилгалга эхилхэ байна. Энээндэ һайн бэлэдхэл хэрэгтэй гэшэ. Ерэхэ жэлдэ барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээн 41 процентээр дээшэлхэ. Тиигэжэ город соо 175 мянган дүрбэлжэн метр байрын гэрнүүд, нарайлалгын гэр, 5,4 километр трамвайн зам болон бусад объектнүүд ашаглагдаха зэргэтэй.

Һүүлэй жэлнүүдһээ тобшолон хэхэдэ, манай хотын хүн бүхэн гэр байраар, ясли-садаар, һургуулияар болон худалдаа наймаанай газарнуудаар үшөөл гүйсэд хангагдаагүй байна. Тиимэһээ дурсагдагша асуудалнуудые бодото дээрэнь бэелүүлхын тулада мүнгэ зоори һомолхыень республикын Госпланай партиин обкомой, республикын Министрнүүдэй Советэй анхарал хандуулнабди.

В. В. САРЖАН — Улаан-Үдын локомотив-вагон заһабарилгын заводой начальник.

Мүнөө заводой коллектив арадай ажахын орёо зорилгонуудые бэелүүлжэ байнхай. Илангаяа шухалануудынь гэхэдэ, экономикын хүгжэлтые түргэдхэлгэ ба 1987 оной январиин 1-һээ ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда оролго; үйлэдбэриие болон технологие шэнэлэлгэ, энээнэй үндэһөөр продукциин техническэ хэмжээе дээшэлүүлгэ, шанарынь һайжаруулга; бригадануудай 25 процентые ажахын тоосоондо оруулга; гүйсэд хүдэлдэг хоёрдохи, гурбадахи халаануудые эмхидхэлгэ, ониһон түхеэрэлгэнүүдые бүри ашагтайгаар хэрэглэлгэ болоно. Саашадаа завод һэльбэн шэнэлэгдэхэ, байрын гэрнүүдые, социально-соёлой, ажаһуудалай объектнүүдые барилга үргэлжэлүүлэгдэхэ.

1987 оной түрүүшын үдэрнүүдһээ коллективэй хүдэлмэриин нэгэ жэгдэ ябасые гаршалхэ дүн гэхэдэ, хэлсээтэ уялгануудай ёһоор продукци эльгээлгэ болоно. Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда оролгын урда тээхи хаһада заводой коммунистнууд ажахын тоосооной нүлөөе дээшэлүүлхэ, продукциин шанар һайжаруулха, социалис мүрысөөе үргэн дэлисэтэй болгохо тухай һанамжануудаа хэлээ һэн. Үнгэрһэн июнь һарада дүрбэн цехнай ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда уридшалан оруулагдаһан. Эдэ коллективүүдэй дүнгүүдынь һайн, ажалһаа гаралган, оролгон үсөөрөө.

Жэлэй эхинһээ ажалай бүтээсын түсэб 106,1 процент бэелүүлэгдээ, үйлэдбэриин хэмжээе дээшэлүүлхээр даабаринууд үлүүлэн дүүргэгдээ. Гэбэшье завод урданайхидаал хэлсээтэ уялгануудай ёһоор продукци эльгээхэ түсэбөө дүүргэнэгүй. Ашаг олзын ба продукциин өөрынь үнэ сэнгэй талаар бирагүй дүнгүүдтэйбди.

Продукциин шанар — предприятиин бодото нюурынь гэбэл алдуугүй. Энэмнай хадаа түмэр замай транспортын аюулгүй байдал хангалга мүн шуу. Голодоһоноо боложо гарзада оролгомнай урдынхидаа орходоо 35 процентээр доошолоо, муу шанартай продукциин түлөө яла түлэлгэмнай үсөөрөө. Продукциин шанарые хүтэлбэрилхэ комплексно системэ нэбтэрүүлэгдэнхэй, заводой метрологическа албан байгуулагдаа. 568 хүдэлмэрилэгшэн шанарые өөһэдөө хинаха гуримаар хүдэлнэ. Эдэнэй 106-даһь «Шанарай талаар эрхимлэгшэд», 18-даһь «Мастер — алтан гартан» гэһэн нэрэ зэргэ олгогдоо.

Үнгэрһэн һарада цех болон таһагуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хабаадалгатайгаар зүблөөн үнгэргэгдөө. Эндэ техническэ шалгалтын таһагай хүдэлмэри һайса харагдажа үзэгдэһэн, шүүмжэлхы ажаглалтанууд хэгдэһэн байна. 1987—1990 онуудай хугасаада шанарай талаар тусхай зорилгото программа зохёон табижа эхилэнхэйбди. Гэбэшье эндэ бүхы юумэн гүйсэд ойлгосотой бэшэ. Юуб гэхэдэ, бүхы продукциимнай 50 процентнь заһабарилгын бшуу.

Шанар һайжаруулгада, техническэ талаар зэбсэгжүүлгэдэ хүдэлмэриин һууринуудые аттестацилга ехэ удха шанартай. Мүнөө дээрээ энэмнай үндэр эрилтын хэмжээндэ хүрэнэгүй. Саашадаа энэ хэрэгтээ хүдэлмэрилэгшэдые, экономическа болон технологическа бүхы албануудые хабаадуулхабди. Заводые хоёр, гурбан халаанда хүдэлхэ гуримда оруулхаар хүдэлмэри ябуулагдаха. Нэгэ иимэ дурадхал бии: Харьков, Ленинград, Барнаул хотонуудай дүй дүршэлөөр городой промышленна предприятинуудай, эмхи зургаануудай түрүүшын халаанай хүдэлмэрые 7 сагһаа эхилхэ, үдын эдеэ хоол бариха хаһые 30—45 минутаар тогтоохо. Тиихэдэмнай предприятидамнайшье аятай, городой транспорт хэрэглэлгэшье һайжарха һэн.

А. Ю. НАМСАРАЕВА — Яруунын районой «Победа» колхозэй һү һаалкин фермые даагша:

— 40 жэлэй саада тээ эмхидхэгдэһэн манай фермэдэ нютагаймнай элдэб үеын һаалишад ажаллажа байдаг. Һүүлэй үедэ фермэдэмнай байрын дүрбэн гэр, магазин, фельдшерскэ пункт гэхэ мэтэ баригдаа. Гадна телефон заһабарилагдаа, ларек таһалгаряагүй хүдэлэгдэнэ.

1985—1986 онуудай үбэлжэлгын үедэ һаамхай үнеэн бүриһөө 1200 килограмм һү абаха гэһэн районой социалис мүрысөөндэ эхи табиһан байгаабди. Тиигэжэ дурсагдагша хэмжээнэй һүнэй орондо үнеэн бүриһөө 1332 килограмм һү абажа ёмжаабди. Тиин манай коллектив республикын Хүндэлэлэй дэбтэртэ оруулагдаа һэн.

Байгша ондо манай коллектив үнеэн бүриһөө 1800 килограмм һү һааха уялгатай һэн. Гэбэшье үбэлжэлгын эхээр социалис уялгануудаа шэнээр харгадажа үзэгдөөд, үнеэн бүриһөө 2200 килограмм һү һааха гэжэ шиидэбди. Багсаажа үзэһэнэй ёһоор, жэлэй дүүрэтэр бүхы колхоз дээрэ абажа үзэхэдэ, үнеэн бүриһөө 2000 килограмм һаагдамаар байна. Иимэрхүү үрэ дүнгүүдые районоймнай Комсомольский болон Яруунын совхозуудай һаалишад түйлэһэн байна. Эдэ бүгэдэ хадаа нёдондоной хитой сэсуулхада 480 килограммаар дээшэлһэн һаам болоно. Энэмнай тиимэ ехэ бэшэшье үрэ дүн гэшэ. Гэбэшье үшөө шиидхэгдээгүй байһан арга боломжонуудаймнай манише ёмжалтада зорижүүлнэ.

Манай фермын 7 һаалишадай 5-ниинь хоёр мянгатанай хилые дабаад байнхай. Жэлэй дүүрэтэр үшөө нэгэ нүхэрнай 2000 килограмм һү һааха байна. Эдэ мэтээр жэлэй дүүрэтэ районой 54 һаалишад 2000 килограмм һү һаагаад байха болоно.

Манай фермын коммунистнууд ерээдүйнгөө хараа зорилгонуудые шэнэдхэн хубилгалгын үндэһөөр элирхэйлнэ. Тиихэдэ ажалай эрхэ байдал болон ажаһуудалай эрилтэнүүдые һайжаруулха, продукциин шанар дээшэлүүлхэ гэхэ мэтые гол болгон хараадаа абанхай.

Тэрэшэлэн манай фермын шэнэ барилганууд тушаа республикын Госагропром анхаралаа хандуулжа, туһаламжа үзүүлхэ аабза гэжэ һанагдана. Манай колхозой мал ажалай точконууд районой бусад ажахынуудайхидал адли газаар хангагдадаг болонхой. Гэбэшье район дотор газай баллонуудаар хангажа байха тусхай албанай үгы дээрэһээ малшадай газаар хангагдаса таһалдуулагдадаг байна. Энэ асуудалаар республикымнай Министрнүүдэй Совет зохихо хэмжээ абаха аабза гэжэ һанагдана.

Манай фермэдэ һаагдаһан һүнэй 90 процентнь нэгэдэхи сортоор тушаагдадаг, харин бидэнэй бодомжын ёһоор һаагдаһан һүнэймнай шанар 100 процентдэ хүргэгдэмөөр байгаа. Теэд бидэ ажалайнгаа эрхэ байдалаар холодильна түхеэрэлгэнүүд болон бусад сэльһо-нүүдые ашаглаха аргагүй байнабди. Энэ талаар манай партийна бүлэг зохихо хэмжээнүүдые абажа байнхай.

С. В. МАРТЫНОВ — Хүрбын леспромхозой модо шэрэдэг машинын жолоошон:

— Арбан хоёрдохи табан жэлэй түрүүшын жэлэй эхиндэ манай Хүрбын леспромхозой коллектив байгша оной туршада 313 мянган кубометр модо отолжо, ой тайгаһаа гаргаха, 3 миллион түхэригэй промышленна продукци худалдаха гэһэн дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаа һэн. Энэ жэлэй 11 һарын туршада леспромхозоймнай хүдэлмэрилэгшэд 269,8 мянган кубометр модо бэлдэһэн, 261,3 мянган кубометр модо тайгаһаа зөөжэ гаргаһан, продукци худалдаха түсэб 93,3 процент дүүргэжэ, 226 мянган түхэригэй продукци гүрэндэ дутуу худалдаһан байха юм.

Гүрэнэй түсэб болон абаһан социалис уялгануудаа сүм дүүргэхэ хэрэгтэмнай ямар юумэн һаалта хэнэ гээшэб? Манай предприятида модошодой ажал хүдэлмэри муугаар эмхидхэгдэнхэй гэжэ нэн түрүүн хэлэхэ байнаб. Энээнһээ уламжалан хүдэлмэриин саг гүйсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэнэгүй. Автомашинанууд ашаа тээлгэ, буулган доро хэмһээ үлүү саг зогсоно. Мүн захиргаанай зүбшөөлгүйгөөр ажалдаа гараагүй ушарһаа, үбшэлһэнһөө боложо, хүдэлмэриин сагай гээлтэ үшөөл дээгүүр байһаар. Харгы барилгын техникэ ондоо хүдэлмэридэ хэрэглэгдэжэ, ой тайгада бэлэдхэлэй хүдэлмэри муугаар хэгдэнэ. Байгша ондо бэлэдхэлэй хүдэлмэри дүүрэн хэмжээндэ хэгдээгүй юм. Энээнһээ уламжалан предприятиин коллектив нэгэ жэгдээр хүдэлөөгүй бшуу. Түлишэ-тоһодолгын материалнуудаар маниие һайнаар хангаагүй. Үбэлэй үедэ хэрэглэгдэдэг дизельнэ түлишэ ехэ гээгдэжэ ерээ.

Трактор болон бусад техникэ олоор дуталдана. Эдэ бүхы техникын запас частьнуудые багаар эльгээнэ. Байгша ондо эльгээгдэхэ бүхы запас частьнуудай 35 процентые абаад байнабди. Жэшээлхэдэ, нэгэшье кабина, тормозой барабан абаагүйбди. Энээнһээ боложо, үнэтэй техникэ миин зогсоно бшуу.

Заһабарилгын-механическа мастерской 1981 ондо баригдажа, ашаглалгада тушаагдаа һэн. Эндэ жэлдээ 150 условно заһабарилга хэжэ боломоор юм. Проектээр хараалагдаһанай ёһоор эндэ станок, түхеэрэлгэнүүд тодхогдохо ёһотой һэн. Харин зарим станогууд мүнөө болотороо тодхогдоогүй бшуу. Үнгэрэгшэ һарада токарна станок эбдэржэ, шүрэбүүдыешье бүтээхэ арга үгы болоо һэмди.

Мүнөө Түрхэ голой шадар модо отолхо болообди. Байгша ондо тэндэ бэлэдхэлэй хүдэлмэри хэгдээ. Онсолбол, 31 километр харгы баригдаа, хамтын байра баригдажа дүүргэгдэхэнь. Теэд Баргажанай леспромхоз манай вахтова һуурин шадархи газартамнай 10 мянган кубометр модо отолжорхиһон байха юм. Саашадаа тэдэнэрэй эндэ модо отолхо болоо һаа, вахтова һууриин бариһанай хэрэггүй.

Манай леспромхозой коллектив гээгдэлһээ гарахын, арбан хоёрдохи табан жэлэй түсэбүүдые жэншэдгүй дүүргэхын тула бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн ажаллажа байна. Манай экипаж энэ хэрэгтэ горитой хубита оруулха. Бидэнэр байгша табан жэлэй түрүүшын хоёр жэлэй даабарие Агуу ехэ Октябриин 70 жэлэй ой болотор дүүргэхэ гэһэн социалис уялга абаабди. Мүнөө экипажнай ерэхэ жэлэй түсэбөөр хүдэлжэ байна.

С. М. АНТОНОВ — Главбурятстройн начальник:

— Байгша оной даабаринуудаа, абаһан социалис уялгануудаа дүүргэхын тула Главбурятстройн барилгын зургаанууда, промышленна, транспортна предприятинуудай коллективүүд зарим тэды хүдэлмэри хэһэн байха юм. Энэ хугасаа соо 80 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэр, 320 һууритай хүүгэдэй саад болон бусад олон объектнүүд ашаглалгада тушаагдажа, түсэбһөө гадуур 0,5 миллион түхэригэй сэбэр олзо абтаа. Ашаглалгада оруулагдаха объектнүүдые сэгнэлтын дүнгүүд һайжараа. Тушаагдаһан бүхы объектнүүдэй 78 процент «һайн» гэһэн сэгнэлтэтэй юм.

Өөһэдынгөө хүдэлмэриие шүүмжэлхы ёһоор хаража үзэбэл, түсэбтэ даабаринууд болон социалис уялганууд хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэнэ гэжэ тэмдэглэмээр. Барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин түсэб дүүргэгдэнэгүй. Баригдажа байгаа машина бүтээлгын, шулуун нүүрһэнэй промышленностиин, үнгэтэ металлургиин, өөһэдын үйлэдбэриин баазын, социальна объектнүүд дээрэ түсэбүүд бэелүүлэгдэнэгүй. Эдэ бүгэдые шэнжэлжэ үзэхэдэ, барилгын зургаануудай коллективүүдтэ шэнэдхэн хубилгалгын хүдэлмэри тон муугаар ябуулагдана гэжэ хэлэмээр.

Улаан-Үдын гэр барилгын комбинадай коллектив хамтын подрядаар хүдэлжэ, урдахи жэлнүүдэйхидэ орходоо һайн үрэ дүнгүүдые түйлэнэ. Энэ баримта тэдэнэрэй үшөө ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэжэ шадаха байһан тухай гэршэлнэ. Комбинадай хүтэлбэрилэгшэд эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулжа, участок, бригада бүхэнэй харюусалгые дээшэлүүлээ.

КПСС-эй обкомой эндэ һаяхан болоһон бюродо Главбурятстрой өөрынгөө үйлэдбэриин баазые хүгжөөнэгүй, энээнһээ боложо, барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлнэгүй гэжэ зүб шүүмжэлэгдээ һэмди. Үнэхөөрөө өөһэдын үйлэдбэриин баазые үргэдхэхэ талаар ехэ юумэн хэгдэдэггүй байгаа. Өөһэдынгөө ажалшадта гэр байра бариха түсэб үлүүлэн дүүргэбэшье, үйлэдбэриин объектнүүдтэ даабаринууд дүүргэгдэнэгүй. Саашадаа эдэ объектнүүдтэ ехэ анхарал хандуулагдаха юм. Мүнөө барилга дээрэ хабсаргагдамал түмэрбетон, товарна бетон, бетоной холисо модон материалнууд илангаяа олоор дуталдана. Эндэ нэн түрүүн Главкын коллеги зэмэтэй юм. Мүнөө коллегиин гэшүүн бүхэнэй харюусалгые эрид дээшэлүүлхэ талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд зохёогдожо байна.

Байгша оной түгэсэтэр хахад һара шахуу саг үлэбэ. Тиимэһээ жэлэй дүүрэтэр объектнүүдые ашаглалгада оруулха программые сүм дүүргэхэ зорилго республикын барилгашадай урда табигданхай. Эдэ объектнүүд мүнөө орёо байдалтай. Республикын, Улаан-Үдын, Гусиноозерскын хүтэлбэрилэгшэд барилгашадта ехэ туһа хүргэнэ. Мүнөө хоёрдохи халаанда ажалладаг хүдэлмэришэд түлөөһэгүйгөөр эдеэ хоол барина. Тэдэниие материальна аргаар урмашуулха мүнгэ зоори манда үгтэнхэй. Эдэ объектнүүдтэ субподрядчигуудай хүдэлмэри манай һанаае зобооно.

Ерэхэ жэлэй түсэб ехэшье, орёошье. 115 мянган дүрбэлжэн талмайтай гэр байра, 600 һууритай хүүгэдэй саад, Улаан-Үдэдэ нарайлалгын байшан, багшанарай институдай столово, хүдөө ажахын, соёлой институдуудай хамтын байрануудые болон бусад олон объектнүүдые барижа, ашаглалгада тушааха ёһотойбди.

З. Д. ОЧИРОВ,— Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ:

— Манай колхозой ажалшад байгша оной түсэбтэ даабаринуудые амжалтатайгаар бэелүүлхэ талаар дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаһан байна. Тэдэнэр мүнөө эдэниие муу бэшээр бэелүүлжэ байна гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Хүн бүхэн даажа абаһан ажалдаа харюусалга ехэтэйгээр хандажа, мал ажалай продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ арга боломжонуудай бии байһые харуулна.

1986 оной дүүрэтэр багахан саг үлэшэбэ. Тиимэһээ мүнөө зарим тэды дүнгүүд тухай хэлэхээр хэш. Газарай үрэжэл һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Энээнэй ашаар байгша ондо муу бэшэ ургаса ургуулагдаа. Ороохо үйлэдбэрилхэ жэлэй түсэб 147,8 процент дүүргэгдээ, гэхэ гү, али тараалангай гектар бүриһөө 13 центнер ороохон абтаа. Колхоз гүрэндэ ороохо тушааха түсэбөө дүүргэжэ, өөһэдтөө гүйсэд хүрэхэ үрэһэ хадагалаа. Тиихэдэ колхознигуудта 2000 центнер ороохон худалдагдаа.

Тэрэшэлэн гүрэндэ һү, мяха худалдаха түсэб үлүүлэгдээ. Жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур үшөө 1770 центнер һүн худалдагдаха. Урда жэлнүүдэйхидэ орходоо 260 килограмм ехэ һүн үнеэн бүриһөө һаагдаа гэхэ гү, али жэлэй туршада үнеэн бүриһөө 2210 килограмм һү һаахабди. Эндэ Булагай һү һаалиин фермын коллектив ехэ хубитаяа оруулаа. Эндэхи һаалишад үнеэн бүриһөө 2960 килограмм һү һаахаар хараална. Гүрэндэ худалдагдаһан бүхы һүнэй 90 процентнь нэгэдэхи сортоор тушаагдаа. Тиихэдэ энэ жэлдэ олон түл абтажа, малай үхэл гарзада оролго нилээд үсөөрөө.

Мүнөө үбэлнай дүүрэн хүсэндөө оробо. Энэ үбэлжэлгые хэр үнгэргэхэһээмнай бүри саашанхи зорилгонуудн ай дулдыдаха гэжэ һайн ойлгонобди. Энэ жэлдэ малай толгой бүхэндэ 17,7 тэжээлэй единицын хэмжээнэй тэжээл бэлэдхэгдэнхэй. Тэжээл бүйлуулха кормоцехүүд булта хүдэлэгдэнэ. 400 залуу мал шахан таргалуулха шэнэ комплекс ашаглалгада үгтөө. Колхозой бүхы фермэнүүд, бригаданууд ажахы доторой тоосоондо оруулагдаа. Эдэ бүгэдэ малай үбэлжэлгые муу бэшээр үнгэргэхэ арга боломжо олгоно.

Түйлаһан амжалтамнай КПСС-эй XXVII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ ехэ хүдэлмэриимнай эхин болоно. Шиидхэгдээгүй асуудалнууд үшөө олон. Малай ашаг шэмэ үшөөл удаанаар дээшэлнэ. Хэдэн жэлэй туршада гүрэндэ ноохо тушааха түсэбөө дүүргэнэгүйбди. Һүнэй өөрынь үнэ сэн дээгүүр. Эдэ дутагдалнуудые усадхахын түлөө тэмсэхэ оролдохобди.

Ю. В. МУЗЫКА — стандарт болон хэмжэлгын техникые хинан сахиха гүрэнэй Буряадай лабораториин начальник:

— КПСС-эй XXVII съезд шанар һайжаруулха асуудалые политическэ шухала зорилгонуудай нэгэн гэжэ тоолоһон байна. Һаяхан боложо үнгэрһэн СССР-эй Верховно Советэй сесси дээрэ ороной экономическа болон социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэбые баталхадаа, машина бүтээлгын министерствэнүүд эрхим дээдэ шанарай продукци үйлэдбэрилэн гаргалгые 1,6 дахин дээшэлүүлхэ гэжэ хараалһан байна. Иимэ продукциин хэмжээн саашадаа улам ургажа, табан жэлэй эсэстэ бүхы продукциин 80—95 процентнь дээдэ шанарай гэжэ тоологдохоор хараалагдана.

Тэрэшэлэн КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Советэй «Продукциин шанарые үндэһөөрнь һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» тогтоол үйлэдбэри дээрэ ажалладаг хүн бүхэнэй тодорхой программа болохо байна. Тодорхойлон хэлэбэл, һайн шанартай продукци үйлэдбэрилхын түлөө харюусалга хүдэлмэришэнһээ министр хүрэтэр дээшэлүүлэгдээ. Мүнөө дээрээ шанар экономикын хүгжэлтые хурдадхалгын тон хүсэтэй арга нүхэсэл мүн болоно.

Гэхэтэй хамта республикын промышленна продукциин гаргадаг шанар мүнөө сагай эрилтэнүүдтэ арайл хүрэнэгүй гэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди. Эндэ хэдэ хэдэн жэшээнүүдые дурдая.

Байгша оной арбан нэгэ һарын туршада гүрэнэй хиналта бэелүүлдэг Буряадай лаборатори республикын 85 предприятинуудта 155 шалгалта үнгэргөө. 93 ушарта муу шанартай, стандартна бэшэ продукци гаргагдана гэжэ элирүүлэгдээ. 82 зүйлэй продукци үйлэдбэрилгэ лабораториин зүгһөө хоригдоо, 59 предприяти яла түлэхэ болоо. Тоосоон соо орулагдаагүй продукциин үнэ сэн 2606 мянган түхэриг боложо, гүрэнэй бюджедтэ 70,5 мянган түхэриг мүнгэн оруулагдаба. Муу шанартай продукци гаргажа байһан 80 хүн харюусалгада хабаадуулагдаа.

Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилдэг цехүүдтэ 48 шалгалта үнгэргэгдэбэ. 34 ушарта гэхэ гү, али шалгалтын 71 процентнь стандартнуудай болон техническэ эрилтэнүүдые эбдэдэг гэжэ элирүүлэгдэбэ. Тиихэдэ аяар 1267 мянган түхэригэй продукци һөөргөө бусаагдаһан байна.

Агропромышленна комплексын 20 предприятида 31 шалгалта үнгэргэгдэбэ. Тэрэнэй 23 ушарта голодоһон элирүүлэгдээ.

Гэхэтэй хамта эрхим шанарай продукци үйлэдбэрилэн гаргадаг предприятинууд республика доторнай олон. «Электромашина» завод, Тимлюйн цементын ба асбоцементын заводууд, Улаан-Үдын шэлэй завод, «Теплоприбор» завод энэ тоодо оролсоно. Гэхэтэй хамта хубсаһа хунар угаадаг машинануудай, электрочайнигуудай, шаажан амһартануудай, мебельнүүдэй, кондитерскэ ба макаронна зүйлнүүдэй шанар үшөөл муу байһаар.

Промышленна предприятинуудай техническэ хангалгын хэмжээн үйлэдбэрилһэн продукциин шанарта тон ехэ нүлөө үзүүлдэг. Ушар тиимэһээ үйлэдбэрилгын технологи һайжаруулха, шэнэ ониһон техникэ тодхохо гэхэ мэтэ хэмжээ ябуулганууд тон ехэ удха шанартай гэжэ тэмдэглэхэ ёһотойбди.

Мүнөө дээрэ республикын томо томо промышленна предприятинуудта гүрэнэй тушаан абалгын гурим нэбтэрүүлэгдэжэ эхилбэ. Гэхэтэй хамта кадрнуудые һургаха асуудал тон шухала болоод байна гэжэ тэмдэглэхэ хүсэлэнтэйб.

Ю. Н. ЦЫБИКОВ,— «Бурятскагропромавторемонт» нэгэдэлэй генеральна директор:

— Манай нэгэдэл 1986 ондо 62,9 миллион түхэригэй товарна продукци гаргаха юм. Тиихэдээ 5 миллион түхэригэй барилга хэхэ. Мүнөө Шэнэ-Бэрээнэй гол заводто шэрдэлгын комплекс баригдаа, Сэлэндүүмын заводто гурбан түхэлэ шэнэ продукци гаргаха үйлэдбэри эмхидхэгдээ. Тиихэдэ Шэнэ-Бэрээндэ тамаралгын бассейн ашаглалгада үгтэхөөр бэлдэгдэжэ байна. Мүн бүхыдөө 9869 дүрбэлжэн метр гэр байра ашаглалгада үгтөө.

Манай нэгэдэл продукци худалдаха түсэбөө дүүргэхэгүй. Энээнэй гол шалтагаан гэхэдэ түсэблэлгэ муу. Жэл бүри шэнэ зүйлэй юумэнүүдые хэхые дээрэһээ дурадхана. Энэмнай ямаршье инженернэ бэлэдхэлгүйгөөр хэгдэнэ гэшэ. Тиихэдэ бидэ ороной 260 предприятиһаа элдэб юумэ абадаг гэшэбди. Теэд тэдэ мүнөө болотор хүдэлмэриеэ партиин эрилтээр хубилгаагүй байһаар. Шанар муутай, дутуу детальнуудтай юумэнүүдые эльгээнэ.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Советэй тогтоолой ёһоор манай нэгэдэлэй бүтээдэг тракторна тэргэдэ Шанарай Тэмдэг олгогдохо байгаа. Теэд энэ хэрэгтэмнай республикын Госагропром һулаар туһална. Юуб гэхэдэ, иимэ тэргэнүүдые гаргадаг бусад заводууд РСФСР-эй Госагропромдо сэхэ ударидалгатай, харин манай нэгэдэл республикын Госагропромдо хабаатай. Тиимэһээ машина бүтээлгэдэ хабаатай асуудалнууд сэхэ ударидалгатай заводуудай тала баримталжа шиидхэгдэдэг байна. Тиимэһээ республикын Госагропром өөрынгөө мэдэлдэ манай нэгэдэлые орхихо гээ һаа, хүдэлмэриеэ эрид хубилгаха ёһотой.

Һайн шанартай продукци бүтээхын түлөө мүнөө үеын шэнэ ониһон түхеэрэлгэнүүд хэрэгтэй. Теэд энэ асуудалаар республикын Госагропром заводуудаймнай захил хангажа шаданагүй. Жэшээлхэдэ 1986 ондо манай заводууд нэгэшье пресс абаагүй байха юм. Тиихэдэнь ганса Шэнэ-Бэрээнэй заводто хэдэн арбаад иимэ прессүүд һэлгэгдэхээр болонхой. Нэгэдэлдэ автомобилиин коленчатэ вал шэнэлхэ шэнэ технологи нэбтэрүүлэгдэнхэй. Теэд тэдэниие мүлихэ станогой үгы дээрэһээ энэ шухала асуудал гүйсэд шиидхэгдээгүй байна.

Манай нэгэдэлдэ түсэбэй ёһоор ехэ барилга хэгдэхэ ёһотой. Гэбэшье энэ хэрэгнай урагшагүйдэнэ. Юуб гэхэдэ, барилгын материалнууд саг үргэлжэ дуталдана. Энэ жэлдэ түсэбөөр хараалагдаһанһаа үсөөн хирпиисэ үгтөө. Мүн бэшэшье модо шулуун хүртэнэгүй. Тиимэһээ эдэ бүгэдые район дотороо бэлдэдэг болохо байнабди.

В. М. ШОТИН — электростанцинуудай болон электротехническэ промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюзай обкомой түрүүлэгшэ:

— Буряад ороной түлишын — элшэ хүсэнэй баазын хүгжэлтэ Гусиноозерскын ГРЭС-эй, 2-дохи ТЭЦ-эй болон Түгнын нүүрһэнэй уурхайн хүсэнүүдые ашаглаһанай үндэһөөр бэелүүлэгдэхэ юм. Энээнһээ уламжалан партийна, профсоюзай организацинууд байгша оной эхиндэ социалис уялгануудые абаха талаар ехэ хүдэлмэри ябуулһан байна. Элшэ хүсэнэй системын хүдэлмэрилэгшэд дулаанай элшэ хүсые үйлэдбэрилгын жэлэй түсэбые дүүргэжэ байнхай.

Агуу ехэ Октябриин 70 жэлэй ой хүрэтэр табан жэлэй хоёр жэлэй түсэбые дүүргэхэ гэһэн нүүрһэшэд Гваздев болон Потаповай үүсхэлнүүд ажалша коллективүүдтэ дэмжэгдээ. Профсоюзай организацинуудта болоһон тоосоото һунгалтын үедэ хэдэ хэдэн ажалша коллективүүд СССР-эй профсоюзуудай XVIII съездын хүндэлэлдэ 1987 оной нэгэдэхи кварталай даабарие съездын нээгдэхэ февралиин 24-нэй үдэр болотор дүүргэхэ гэжэ уялга абаа.

Гэхэтэй хамта обкомой мэдэлдэ байдаг профсоюзай организацинууд 1986 оной социалис уялгануудые бэелүүлэгдэ ажалша коллективүүдые элсүүлжэ шадаагүй гэжэ шүүмжэлхы ёһоор өөрынгөө ажал ябуулгые сэгнэхэ ушартайбди. Электрын элшэ хүсые үйлэдбэрилхэ түсэб дүүргэгдэнэгүй. Элшэ хүсэнэй предприятинуудта аваринууд ходо болодог, түхеэрэлгэнүүд эбдэрдэг байха юм. Гусиноозерскын ГРЭС-эй барилгашад байгша ондо 5-дахи энергоблогые ашаглалгада тушааха байгаа. Теэд мүнөөнэйнь байдалые харахада, энэ блок имагтал 1987 оной эсэстэ тушаагдаха аргатай. 2-дохи ТЭЦ-эй барилгадашье байдалынь хангалтагүй. Эдэ барилганудта ажалые эмхидхэлгэ ехэ дутагдалтай, хүдэлмэриһөө һаатаха ушарнууд ходо болодог, барилгашад болон хабсаргашадай ажалай эрхэ байдалынь хангалтагүй. Социалис мүрысөөнэй үүргэ эдэ барилганудта хүсэд сэгнэгдэдэггүй. Барилгын хүтэлбэрилэгшэд В. М. Цыплов, Э. А. Лобынцев мүрысөө эмхидхэлгые тоодоггүй.

1984 онһоо «Электромашина» заводой коллектив экономическа туршалгын эрхэ байдалда хүдэлнэ. Үнгэрһэн хоёр жэл соо продукци худалдалгын хэмжээн 19 процентээр, ажалай бүтээсэ 16 процентээр дээшэлээ. Гэбэшье байгша ондо завод бүхы дүнгүүдээр түсэбөө дүүргэнэгүй. Гол шалтагааниинь юуб гэхэдэ, 1986 оной түсэб заводой үйлэдбэриин хүсэнүүдтэй зохилдуулагдангүй табигдаһан байгаа бшуу. Энээнэй эсэстэ заводой хүдэлмэрилэгшэ бүхэн 200 түхэриг салин хүлһэеэ алдаа, социально-соёлой ажаһуудалай фондодо хэгдэдэг түлбэринүүд 60 процентээр хороо.

Гаргагдадаг продукциин шанарые дээшэлүүлхын тула «Электромашина» заводто 1987 оной январиин 1-һээ гүрэнэй тушаан абалгын гурим тогтоогдохонь. Энээнтэй холбоотой зорилгонууд һаяхан заводой партийна ажахын эдэбхитэдэй суглаан дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Үнгэрһэн тоосоото һунгалтын суглаанууд болон конференцинууд дээрэ гэр байра болон социально-соёлой объектнүүдэй удаанаар баригдаһанай түлөө профсоюзай обком болон профкомууд зүб шүүмжэлэлдэ ороо. Жэшээнь «Электромашина» заводто хэдэн жэлэй туршада гэр байра баригданагүй, саашадаашье баригдахань хүсэд тодорооогүй. Хэдэ хэдэн цехүүд, участогуудта ажалай эрхэ байдал хангалтагүй, үбшэлхэ ушарнууд олон, шиидхэгдээгүй бусадшье асуудалнууд бии. Шүүмжэлхы ажаглалтануудые хараада абан, дутуу дундануудые усадхаха талаар хэмжээ ябуулганууды зохёонхойбди.

hОЛИ

ЭНЭ ХУУДАhАНДАМНАЙ:

Архи арбан гурбан жолоотой

Тоонто нютагтаа сугларба

Шэнэ шүлэгүүдhээ

Хэмжээнүүд абтаа

Арадай сэсэн үгэнүүд

Цырендулма ДОНДОГОЙ

ШҮЛЭГҮҮДЭЙ ДЭБТЭРhЭЭ

НАМАРАЙ МҮЛЬhЭН

Хабарай мүльhэн
Харахада зузаан —
Ханзын шэнээншье hаа,
Хамхарха — гэнэтэй,
Намарай мүльhэн
Намhал нимгэн
Набшын зэргэшье hаа,
Найдамтай гэлдэнхэй.
Харьялаа горхондол

Хабарайнгаа мүльhэн дээр
Халтиржа унаашьегүйб,
Хахаран тэрэм
гантаашьегүй.
Наhанаймни намар
Намайе ямараар угтабаш,
Ямархан мүльhэ
Ялбайса урдамни
тогтообош?..

ГҮЛГЭН

ҮХИБҮҮДТЭ ЗОРЮУЛhАН ШОГ ШҮЛЭГ

Бэгзыхэжэ гүлгэмни
Бээрэн газаа hуукал даа, —
Аалиханаар гиинанхай,
Абархыем хүлеэнхэй.

Гэртээ абаад ороhом
Гэмэрбэл даа төөдэй:
—Атай-татай! Яахашниб?
Абаад хая газаашань!

Түргэн жабар үнгэрhэй,
Түргөөр нажар ерэhэй.
Гүлгэм томо болохол,
Гүндүү нохой болохол.

Үдэшэлэн гүлгэеэ
Үтэр гэртээ оруулhам:
— Атай-татай! Яахашниб?
Абааш саашань! —
гэлдэнхэй.

Мүртэй өөрөө эдишгүй —
Мүрынь ганса! — гүлгэндөө
Саахар-боохор эдеэгээ
Садатарынь эдюулээб.

hүүлээ шарбан тэрэмни
hүрхэй ехээр эрхэлбэ.
— Атай-татай!
Яахашниб? —
Араhаамнай хашхараан.

Бээлэйн зэргэ гүлгэмни
Бээрэн газаа хононхой.
Шэмэрүүн жабарта
Шэшэрхэжэ тулинхай.

Номгон заахан гүлгэмни
Нохой бэеэ бэелээд:
— Атай-татхай!
hаб-hаб-hаб!..—
Абан эдин алдахал...

* * *

Үбгэн эсэгынгээ үгые
залгажа түрөө...
Үендөө хүрэhэн
бишыхан хүбүүн
Үхибүүнэй нюдөөр
нэбтэ хараhан...
Үтэлhэн төөдэйнгөө
дүрые шэртэ...

Төөдэйнь дүрэ үхибүүн...
шарайшал...
Түhөө бэдэрээд
олоно хэбэр...
«Түбине дугтарhан
дайнда алу...
Түрөө бэшэ гү нүхэр...
— гэнэл...

АРХИ—АМИ НАhАНАЙ ДАЙСАН

ХУНДАГЫН ОЁОРТО ХОРОН ШАБХААТАЙ

АХАЛ hамбайдаа дарагдаашаhан, зүдэрүү хүхэ шарайтай, hөөлдэнги хоолойтой хүн өөр тухайгаа үнэншэмөөр бэшэ «түүхэ» хөөрэсэгээн, хажуугаарнь үнгэржэ ябагшадые зэд эрихэ юм:

— Харгын билэдэ дуташоол даа. Тонуулшоо гүбн даа. Түхалыт...

Нимгэн hайн сэдьхэлтэй хэн нэгэнэй буршагар солхооб гү, али 50 сагааниие hарбайхалаар, тэрэ нииэнь үнеэхимлай бушуухан шүүрэжэ абаад лэ, зон соогуур далдэ орон, архиин магазин тээшэ гэшхэлшээ. Иимэ үзэгдэлнүүдые олон хүн хараhан, үзэhэн байха. Иимэрхүү, хүн дүрсэеэ алдаhан хүнүүд архиин магазинуудые тойроожо; зарим зондо хайрлуулжа; нүгөөдүүлэнь шоо үзүүлжэ байдаг.

— Архида орошоош. Аргалуулха, хушаан түхэлдөө орохо hэн хаш,—гэжэ тэрээндэ hанаагаа зобонгёор хэлээд үзэгтэ, урдаhаатнай буруушаабан лэ үзэнүүдэ хэлэхэ.

— Би архида ороhон хүн бэшэб. Зонойн зэргээр ууха ябадаг хүнби,—гэжэ олонхидынь мэдүүлдэг. Тиихэдэ архида орогшон аюулай харгыда гарашоод гү, али архиин хорхойдо үнихэнэй «хийбэгдэшэнхэй» ябаhанаа тэдэнэр ойлгодоггүй.

Шуhа мяхаараа архида ороhон ябадал гэхэ гү, али медицинскэ томьёо үгын ёhоор, хроническа алкоголизм хадаа аймшагтай үбшэн юм. Иимэ үбшэн гэшшэ hэмээхэн hүнэрэн хүгжэдэг, архида орожо ябаhан хүн олонхи ушарта тэрэнээ мэдэдэггүй. Архида орошоhон хүниие аргалха гэшэ хүшэр, харин архиншэ болоодүйдэнь hэргылжэ болохо юм.

Архиин хорон тухай эрдэмтэдшье, архинша болоhон хүнүүдые аргалдаг врачнуудшье бэшэдэг, түбэй, нютагай газетнүүдтэ түнхаглууддаг, радиогоор, телевидеэр хэлэдэг, олоной урда лекцинүүдые уншадаг. Гэбэшье «шагнажа байгаад лэ, Вася мингэй шарайhан тахяань зооглоно мэдээ» гэжэ И. А. Крыловой мэдээжэ басни соо хэлэгдээшэдэл; статьянуудые уншаhан лэ, лекци шагнаhан лэ муртэо:

— Бараг даа! Би заяандаашь архида орохоёо байнагүйб!—гэжэ, архитай хундагые аман гэшшэ абаашаадаггууд барагданагүй.

Юрэдөө, «үзэhэнөө дабталга гээшэ hуралсалай эхэ мүн» гэжэ агуухэ багшанарай хэлэhэн үгые hанаандаа оруулан, мэдээжэ болоhон зүйлнүүд тушаа үшөө-үшөө бэшэжэл, hануулжал, зондо ойлгуулжал байха шухала гэжэ бодогдоно.

Архида оролго гү, али алкоголизм яагаад hүжэрдэг бэ? Архида оролго хадаа гурбан шататай: саг сагтаа гэхэ гү, али ганса нэгэ уулган: элдэб шатталаганаар гэр тэртэ уулган; хроническа алкоголизм. Иигэжэ юрэнхылэгдэн хубааригдана гэжэ эли ааб даа. Юуб гэхэдэ, энэ гурбан шатын хоорондо эли харалдамаар хилэ байдаггүй. Тиимэhээ нэгэ шатаhаань нүгөөдэ шэлжэн оролго эли мэдэгдэнгүй үнгэрдэг байна ха юм. Тиихэдэ хроническа алкоголизм гээшэ hэмээхэн маряажа добтолhон арьяатан мэтэ, хүнэй шуhан соо «бүхөөр hуурижашоод» байдаг юумэн болоно. Саг үргэлжэ архи уулгын аймшагтай зүйл энэ болоно бшуу.

Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, архидалгада шуhа мяхаараа орохынгоо урда тээ хүн гээшэ ганса нэгэ ууха ябаhаар лэ, архиин «хорхой эдижэ» гүдэдэг. Ганса нэгэ уулганшье, гэр гэртээ уулганшье ямаршьеб үйлэ хэрэгүүдтэй холбоотой байдаг ааб даа. Нүхэрэйнгөө түрэhэн үдэрэй гү, али гэр булын hайндэртэ айлшан боложо, архи балгамсаараа, архи уулгын замда гараба гэжэ хэлэгдэнэгүй. Хүн тансата архида дуратай болоодоггүй. Иимэрхүү hайндэрнүүдтэ хүнүүд юрэнхыдөө түрэлөө, алкоголдо дуратай болоhон байдаг.

Архиин хорон хадаа наркотическа бодос. Уhан хүнэй уураг тархиие мэнэрүүлжэ, бухы бэеынь hулдуулжа хүсэтэй. Олонхи ушарта тиигэжэ уураг тархиинь мэнэрүүлхэдэ, архиин хорон хүнэй сэдьхэл уяруулха гү, али hайхан hанаа түрүүлхэ шэдитэй. Архиин хороной иимэ «шэдиие» эйфори гэжэ нэрлэдэг юм.

Имагтал эйфориин ашаар архи гээшэ дэлхэй дүүрэн тараhан ундан болоно. Архиин хорон бүри хото, нарин гэдэhэн соохоо эхилжэ, шуhанда тарадаг. Шуhантай хамта архиин хорон хүнэй бухы бэе соогуур тараха. Хамаг органуудта, мяханай hудаhа, шүрбэнэйдэ хүрэнэ. Тиихэдэ хүнэй бэеын элдэб участогуудта адли бэшээр тарадаг. Зүгөөр эгээл ехэ хубинь уураг тархида шэнгэдэг байна. Шуhан соо үлэhэн хорые нэгэ бүхэли гээд абаа hаа, эльгэндэ шэнгээшэнь 1,45, уураг тархиинхи 1,75 хэмжээтэй болохо. Тиимэл хадань архиин хорон хүнэй уураг тархиие, түбэй нервнэ системые эхэ хэмжээ гэмтээдэг, ямаршье муухай болгодог байна бшуу...

Аргаламжын газарта байhан бухы хүнүүдтэй хөөрэлдэхэдэ, халтирхай харгыда булта адлирхуугаар лэ гаранаhан байдаг. Ганса нэгэ байгадаг ябаhанаа, гэртээ архи асаржа уудаг болоhоор, архиншье намтартай болоhон хүнүүдые харахада, зүрхөө үбдэхөөр.

— Тархяа заhадаг лэ болоходоо, архида оробоб гэжэ хүн ойлгохо, бэеэ hэргылхэ байдаггүй. Үсэгэлдэр уулан архидаа хорлуулдаг лэ, одоол «үхэхэ» гэжэ хэбтэжэ hэн, хамтын уулан нүхэдшни ерэжэ: «Хорые хороор дарадаг юм, уу!» гэжэ байжа харын байгаар уулгадаг hэн. Хахажа, давсажа, охихоо hанаажа байhан лэ ууhан юмэн хэдыхэн: сагай үнгэрхэлөөр, досоош зохид болошохо,—гэжэ аргаламжада байhан наhажаал нэгэ нүхэр хөөрэнэ. Тархи заhалган хадаа архида оролгын зайлашагүй шата гэжэ үнинэй элирүүлэгдэhэн байна.

Архида ороhон хүнэй абари зан хубилдаг, дутанихдаг, хэрэлдэг болодог. Тиигэhээр сагаан хиитэй болоно. Сагаан хии хадаа алкоголизмын эгээл дээдэ шата. Олон үүраг тархинэй арга хиин hэра хурихдаад, одоошье хүн дурсээд дүүhэнь алдаад, хутага шубгэ, hүхэ мадага гартаа барижа, hамгаяа, үхибүүдээ архиншан намнажа айлгадаг, тодхор болоо hаа, тэдэндээ айхабтар муухай аюул ушаруулжа магадгүй.

...Сагаан хиигээ хүдэлгэhэн Р. гэжэ хүн гэнтэ hүрэжэ бодоод, hамгаяа бахалуурдажа оробо. Талаан боложо, газааhаа гэнтэ ороhон хүбүүниинь hогтуу эсэгынгээ гарые мушхажа:

— Энэ ниидээ яажа байнаш? — гэжэ ээбүүсэнгээр асууба. — Энэмени алахашни гү?

— Энэ хүхэ үлэгшэнгшни ондоо эрэ хүнтэй хажуудам тэбэриндэжэ, оролдожо hуугаа!—гэжэ hогтуу эсэгэнь мэдэрэлгүй муухай ниддоор hамгаяа шэртэн дуугарба.

— Юун гэжэ дэмырнэш? Гэр соомнай хэншье үгыл! Хүн орошьеггүй, би харалсы дээрэ hуухаа ерээб,—гэжэ хүбүүниинь хэлээбэ.

— А-а-а! — гэжэ эсэгэнь угаа hэжэглэhэн ниддоор хүбүүн тэшэнэ хараба. — Эхэшни шамтаяа hайн болошоо быыыл!

Иигэжэ шал тэнэгээр хүбүүндэе дуугархадань, эсэгэнэй сагаан хиитэй болошоо гэжэ гэртэхиинхинь ойлгоо, түргэн туhаламжые дуудаhан байгаа.

Архитай хапилhан хүн бүхэнэй, эсэгэй сагаан хии бүхэнэй адирхуу байдаг. Нюдэндэнь элдэб юумэн харагдаhандал, шэхэндэнь абяанууд дуулдаhандал болохо. Энэ хадаа айхабтар муухай үбшэн ха юм даа!..

Хүнэй элүүр энхэ ябадал гэхэ гү ,али бэеын hайн тамир хадаа имагтал өөрынь бэшэ, харин манай совет общественэй үнэтэйшье сэгнэшэгүй баялиг болоно. Энэ баялигые өөрыгөө дураар үрэхэ, hалгааха, дэбhээх эрхэгүй. Тэрэ совет хүн бүхэнэй эдир наhанhаа хадуужа абаха ёhотой.

Хундага архи үгөөд:

— Би танда элүүр энхые хүсэнэб,—гэлсээд, хүндэгэн уулгаха олохо юумэ байхагүй, харин хүүрэ намаг рүү татажа оруулдаг хорон шабхаатай гэжэ hанадаг байн.

Тиимэhээ хадань парти, правительствамнай арад зоной элүүр энхые абарха гэжэ, алкоголизм байдалай hайхан байхын түлөө тэмсэл соносхоо гээшэ. hайхан hэшхэлтэй хүн бүхэн үри бэеынгээ хожомой ябадалые hанаандаа оруулан, түрэл партиингаа, түрэ засагайнгаа уряае дэмжэн, архидалгатай гам хайрагүйгөөр тэмсэхэ үялгатай.

Ф. ШИРИМОВА,
врач.

АЛАЙРАЙ hУРГУУЛИИН 150 ЖЭЛ

ЭХИ ТАБИГШАД

УРДАНАЙ сагта Алайр гээшэ томохон hууринуудай нэгэн байгаа. Нютагай баян купецүүдhээ гадна, ерүүл наймаашадшье тэндэхи ехэ харгыгаар гүйлгэлдэхэ. Соёл болбосоролойнь гуламта болоhон газар гэхэдэ, 1811 ондо нээгдэhэн дасан байгаа. Эгээл хүндэтэй хүнүүд ламанар hэн гэхэ. Тэдэнэр сэсэрлиг тариhан юм ха. Хэдэн үеын залуушуул тэрэ сэсэрлиг соонь уулзажа, бэе бэедээ дуратайгаа мэдүүлдэг байhан юм гэнэ...

Арбан юhэдэхи зуун жэлэй гушаад онуудаар Федор Дамбуевич Хуриганов гэжэ эмшэн Алайр руу эльгээгдээд, амбулаториингоо шаташаhан байхада, багша болохо гэжэ шиидээ.

Тиигэжэ Алайрта анхан Павловска приходско училищи нээгдэhэн түүхэтэй. Хаанта засаг гэгээрэлэй хэрэгтэ тон дурагүйгөөр мүнгэ hомолдог hэн. Тиимэhээ зоной hайгаар лэ тэрэ hургуули тогтоhон байна. Алайрай тайшаа Павел Баторов тиимэ зоной нэгэн боложо, училищиие тэдхэдэг байгаа.

Алайрай училищиин хоёрдохи багша хадаа Үнгын талын унаган Яков Алексеевич Болдонов байhан байна. Энэ хүнэй hүүлээр Болдоновтоной гарбалай багшанар хэдэн үе соо таhалдаагүй, мүнөөшье бии.

Тэрэнэй hүүлээр Алайрай хүбүүн Содомпил Чайванов гэгээрэлэй хэрэгые гартаа абаа. Тэрэнэй аша хүбүүн Владимир Николаевич Чайванов революционер-большевик боложо, Ф. Э. Дзержинскиин хүтэлбэри доро ВЧК-да хүдэлhэн намтартай. Совет засагай түрүүшын жэлнүүдтэ харууhагүй зайгуул үхибүүдые абархын түлөө тэрэ эдэбхитэйгээр тэмсэhэн байна. Мэдээжэ эрдэмтэ академик Дубинин хожомынь өөрынгөө дурдалга соо Алайрай hургуули дүүргэhэн чекист тухай дулаахан үгэнүүдые бэшэhэн байдаг.

1893 ондо Даниил Владимирович Манзанов тэндэ багшалаа. Тэрэ хадаа hургуулиин түүхэдэ ехэ мүр сараа үлөөhэн байна. Энээн тухай бэшэхэ болоо hаа, бүхэли ном болохо юм бэзэ. Зүгөөр Алайрай hургуулиин эхи табигшад тухай тобшо тэдыгээр эндэ мэдээсэгдэбэ.

ШАБИНАРЫНЬ

АРБАН жэлэй саана — энэ hургуулиин тогтоhоор 140 жэлэй ойн hайндэрэй тэмдэглэгдэхэдэ, музей нээхэ тухай хэлсэгдэhэн байгаа. Түүхын багша, эдэбхитэй үүсхэлшэ Виктор Бажеевич Мохосоев музей эрхилхэ хэрэгтэ хамсыгаа шаман оробо. Тэрэ үедэ интернадай байшангые сүлөөлөө. Тэрэнь шэнэhэн модоор баригдаhан байна. Энэ байшан соо уужам hаруул хоёр таhалгые түүхын багшын мэдэлдэ үгэбэ. Зүгөөр тэрэ үедэ хооhон хоёр таhалгаhаа ондоо юумэн багшын мэдэлдэ байгаагүй. Мүнөө болоходо, музейдэ мянга гаран экспонат тоологдоно.

Нэгэ талаар, музейн хэрэгые эрхилхэдэ, Мохосоевто хүнгэн байгаа. Юундэб гэхэдэ, өөрөө тэрэмнай 1945 ондо Алайрай дунда hургуули дүүргэжэ гараhан хүн. Тиимэhээ өөрынгөө багшанарые — Бата Прокопьевич Жербаевые, Очир Андреевич Тумуровые, Николай Бадмаевич Стальпетрушкиниие, Гомбо Алексеевич Назаровые, Михаил Матвеевич Хадыковые, Андрей Сергеевич Стариковые тэрэ hайн hанадаг. Тэдэ багшанарынь фронтhоо бусаагүй hэн. Мүн Алайрай hургуулиин 173 шабинар Эхэ ороноо аршалан, ами наhаяа үгөө. Арбан долоотой эдир хүбүүд партаяа орхижо, нойтон окоп соо хэбтэжэ, хархис дайсадтай дайлалдажа эхилhэн байна бшуу.

1945 ондо оройдоол хоёр хүбүүн болбосоролой аттестат абаhан байна. Нэгэниинь — В. Б. Мохосоев, нүгөөдэнь — Т. Д. Басаев. Даша Андриянович Иринчеев 10-дахи класchaа фронт мордоhон байдаг. Тэрэ хадаа мүнөө Эрхүүгэй областиин Оhын районой «Сибирь» колхозой парткомой секретарь.

Музейн экспонадуудые үзэхэдэ, Алайрай hургуулиин алдарта зам тухай домоглон хөөрэнэ. Дайнай хатуу үедэ хэды олон hурагшадынь ехэшүүлдэ хамhалсажа, колхозой ажалые хэлсэдэг байгааб?

Эндэ hуража гараhан олон хүбүүд хуби заяагаа сэрэгэй албантай холбонхой. Тэдэнэй хоёрынь генерал болонхой. Нэгэниинь техническэ эрдэмэй доктор, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Або Сергееевич Шаракшанэ болоно. Энэмнай А. М. Горькиин уряалаар өөрыень бараалхаhан «Шантагар хамартанай бааза» («База курносых») гэжэ номой авторнуудай нэгэн гээшэ. Нүгөө генералынь — Владимир Санжилович Булытов мүнөөшье албаяа хэhээр. Анхан ЧОН-до алба хэhэн Олзой Васильевич Шагдыров М. В. Фрунзиин нэрэмжэтэ академи дүүргээ. 1943 ондо Каховкые сүлөөлхэ үедэ полковник нэрэ зэргэтэй хүбүүмнай алуулаа hэн. Москвае хамгаалха үедэ полковник Боторун (Баторов) баатарай үхэлөөр унаhан байна.

Ургаhан, нютаг ороноо алдаршуулhан хүбүүдые, басагадые дурдаха болоо hаа, мүн лэ бүхэли ном болохо байна. Анхандаа Алайрай hургуулида аттестат абажа гараhан хүнүүдэй дундаhаа эрдэмэй 57 кандидат ба доктор ургаа гэжэ хизаар ороноо шэнжэлэгшэд тооложо гарганхай.

СССР-эй арадай артистка Мария Николаевна Степанова, РСФСР-эй арадай артистнууд Буда Николаевич Вампилов, Фёдор Семёнович Сахиров, РСФСР-эй габьяата артист Петр Нагаслаевич Николаев гэгшэд баhал Алайрай hургуулиин шабинар болоно.

hургуулияа дүүргэжэ, түрэhэн нютагтаа үлөөд, хүдөө ажахые хүгжөөлсэжэ байдаг түрүүшүүл Алайрта олон. Мүнөө үедэ Алайрай совхоздо ажаллажа байhан хүдэлмэришэдэй, мэргэжэлтэдэй 90 процентнь энэ hургуулида hураhан зон байна. hургуули дүүргээд, нютагтаа үлэдэг залуушуулай тоо жэл бүри олон байдаг.

«Эдир наhан» гэжэ нэрлэгдэhэн hурагшадай-үйлэдбэриин бригадада жэл бүри 150-яад шабинар ажаллажа, 28 гектар газарта капуста, хартаабха, огородой бусад эдеэ ургуулжа абадаг. Энэ бригада дүрбэ дахин ВДНХ-да хабаадаhан габьяатай.

Хуриганов эмшын үе саг үни заяанда үнгэрөө. Мүнөө Алайрай hургуулида 32 багша ажаллана. Тэдэнэй 26-ниинь дээдэ ба хүсэд бэшэ дээдэ эрдэмтэйнүүд.

И. ТУГУТОВ,
профессор, түүхын эрдэмэй доктор.

«Будамшууда» харюусана

ЯЛА ТҮЛЭБЭ

МАНАЙ газетын ноябриин 1-нэй номерой «Будамшуугай» буланда толилогдоhон «Эсэгынгээ нэрэ нэрлүүлжэ...» гэhэн фельетон тушаа Ивалгын районой Халютын совхозой директор **И. Ф. Воробьев,** партбюрогой секретарь Т. Ж. Буданимаева гэгшэд иимэ харюу эльгээбэ:

«Архидалгатай ба алкоголизмтай тэмсэхэ комиссиин ноябриин 4-дэ зарлагдаhан зүблөөн дээрэ манай ажахын тракторист Доржиев С. Г. зүбшэн хэлсүүлжэ, 50 түхэриг яла түлэhэн байна. Мүн совхозой партийна суглаан дээрэ тэрэ зүбшэн хэлсүүлхэ юм».

ҮШӨӨ ХЭДЫ ХҮН АРХИДАНАБ!

МАНАЙ газетын октябриин 18-да «Хэниие далдалнабта, хэниие?!» гэhэн «Будамшуугай» буланда толилогдоhон фельетон соо Мухар-Шэбэрэй районой Суулгын совхоздо архидалгатай hулаар тэмсэдэг тушаа хурсаар шүүмжэлэгдэhэн байгаа. hара хахад болзорой үнгэрhэн хойно дурсагдааша совхозой директор нүхэр В. Цыренов харюу эльгээхэдээ, бэеэ сагаалха hэдэлгэ гаргаhан байна. Гэбэшье тус ажахыда архиншадтай яhала тэмсэл ябуулагдана гэжэ ойлгохоор. 1986 оной январьhаа 1986 оной октябрь хүрэтэр совхозой дирекци 26 хүниие архидаhанайнь түлөө хэhээhэн, мүн иимэл зэмынгээ түлөө баhал 26 хүн (совхозой дирекцидэ хэhээлгээшэд гү, али ондоо зон гү гэжэ тодорхойгоор бэшэгдээгүй — **Ред].** архидалгатай ба алкоголизмтай тэмсэлгын комиссиин зүгhөө хэhээгдээ юм ха.

Совхозой хүдэлмэришэдэй, алба хаагшадай ээлжээтэ амаралта хороогдоо, тэрэнь хүдэлмэриин 17 үдэр болоно. Ажалай ба ниитын журам эбдэлэнэйнгээ түлөө совхозой 20 хүдэлмэришэдэй амаралта дулаанай сагта бэшэ, харин үбэл үгтэхэ болгогдоо.

Архиин гэмээр ажалай журам хазагайруулдаг ушар 1986 оной юhэн hара соо, 1985 оной энэ хаhынхида орходоо 55 хүнөөр үсөөрөө гэжэ совхозой директор ехэл омогорхон дуулгана.

Теэд совхоздо үшөө хэды хүн архидаhан зандаа ябана хаб?

ОДООШЬЕ БАЙШАНГЫНЬ ОРОЙЛОГДОО

1986 оной октябриин 11-дэ толилогдоhон «Оройтой юм гү, үгы гү?» гэhэн «Будамшуугай» бэшэг тушаа арадай депутадуудай Хэжэнгын райсоведэй гүйсэдкомой зүгhөө эльгээгдэhэн харюу манда толилогдоhон байха.

Хэжэнгын районой арадай депутадуудай Доодо-Худанай сомоной Соведэй түрүүлэгшэ Д. Балданов үшөө нэгэ харюу эльгээбэ.

«...Оройтой юм гү даа, үгы гү!..» гэжэ статья соо хэлэгдэhэн шүүмжэлэлые зүбшөөн, хэлхеэ холбооной таhагай хүдэлмэрилэгшэдтэ ажалай зохид эрхэ байдал байгуулха талаар иимэ хэмжээнүүд абтаа гэжэ дуулганаб:

1. Сомоной Соведэй байшан шиферээр хүсэд хушагдаа.

2. Хэлхеэ холбооной таhаг болгогдон, энэл байшан соо ондоо таhалга үгтөө, тэндэнь яhала дулаан юм», — гэжэ тэрэ харюу соонь бэшээтэй.

ХҮДӨӨ НЮТАГАЙ АЖАЛШАДАЙ ХҮСЭЛЫЕНЬ ДҮНГЭhЭН ҮРЕЭЛНҮҮД

МАЛШАДТА:
Буруутнай бужуугүй,
булшантай,
Даагантнай даахигүй,
далантай,
Түлгэтнай тангаршааhаар,
Эшэгэнтнай ээрэмшээhээр.
Он жэлдэ hайн орог лэ,
Олон hүрэгэй эхин болог лэ!

ТАРЯАШАДТА:
Таладаа тариhан таряантнай
hөөм залаагаа надхуулаг лэ,
Намартаа хуряаhан таряантнай
Добо дошодол обойг лэ,
Газарай хэшэг таряантнай
Гүрэнэй амбаар дүүргэг лэ!

hААЛИШАДТА:
hү сүсэгытнай үдхэрэг,
Хүнэг хүхүүртнай билтараг,
hаалиинтнай үнеэд дэлбэрэг,
hаалишан абгайнарнай
хүхилдэг!

АНГУУШАДТА:
Урагшатай ябажа, урматай
бусыт,
Олзотой ябажа, омогтой
бусыт,
hайн ябажа, hаадгүй бусыт,
Гарзагүй ябажа, ганзагатай
бусыт!

ДАРХАШУУЛДА:
Шэлын модо шэлэжэ,
Шэнэхэн байшан бодхоогты,
Шэрын гоёые hунгажа,
Шэмэглэжэ гоёогты!
Бариhан hайхан байшандатнай,
Багашуулай абяан бү таhараг,
Үндэр сагаан байшандатнай
Үбгэд хүгшэд бү даараг!

СОЁЛШОДТО:
Соёлой hайхан ордон соо
Соёлшод хатараа hорижорхёод,
Шэнэхэн дуугаа сээжэлдээд,
Хүдөө фермын ажалшадые
Хүхеэжэ ходол ябагты!

АРАДАЙ ДУУНУУД

ШОГ

Саhан оробо гэhэмни
Салхин болходоо
яана гээшэб.
Саналаа нэгэдээб
гэн гэhээм
Салахам гэхэдээ
яана гээшэб.
Бороо оробо гэhэмни
Бордоhон болоходоо
яана гээшэб.
Болзолдоод ханилхал
гэн гэhээм
Болихом гэхэдээ
яана гээшэб.

ИНАГ ДУРАН ТУХАЙ

Хабтагай сагаан Ономнай
Халимал дүүрэн замханаараа
Харайгаадш гарахын аргагүй,
Хаарбазаар гараха юм
гү даа.
Ханилсан гансахан
нүхэртээ
Харалсажаш уулзахын
аргагүй,
Конвертэл мэндээр
уулзахам аа гү даа.
Үргэн сагаан Ономнай
Үерхэн дүүрэн замханаараа
Умбаадш гаталхын аргагүй,
Уляаhанш hэлюурээр
гарахам аа гү даа.
Үелhэн гансахан нүхэртээ
Үзэлсэжэш уулзахын
аргагүй,
Үдэтэйл бэшэгээр
уулзахам аа гү даа.

* * *

Хададаал тохорюун
хаагална.
Хаяатайл тэнгэринь
бүрхэнэ аа гү.
Харахан зүрхэндэм
гунигтайл байна,
Ханилhан гансаhаа
холодохом гү.
Ууладаал тохорюун
хаагална,
Уhенхан бороониинь
орохонь аа гү.
Ухаанхан зүрхэндэм
гунигтайл байна,
Ушарhан гансаhаа
холодохом аа гү.

1978 ондо Балжама Сандаковаhаа (1906 ондо түрэhэн) эдэ дуунуудые Д. Жугдурова бэшэжэ абаа.

Аман үгын абдарhаа

ОНЬhОН ҮГЭНҮҮД

Үнэгэн hүүлээр шарбажа,
Үхэр хэлээр долёохо.

Үнгэнь үнэгэнэй,
Үнэрынь шонын.

Үнэгэн hүүлээ гамнадаг,
Үбгэн hахалаа гамнадаг.

Нарин модон
Набша, сэсэгээ даахагүй.

Далайн юумэн — уhан амитай,
Дайдын юумэн —
hалхин амитай.

Ехэ модоной hүүдэр ехэ,
Ехэ ногооной шүүдэр ехэ.

Уhа голые
Уламаарнь гаталха.

Уула дабаае
Набтараарнь дабаха.

Үндэр модоной
Үндэhэн ута.

ТААБАРИНУУД

Узуурhаа барихада номгон,
Үзүүрhээ барихада дошхон.
(Галтай сусал).

Улааханай басагад
Урал, шүдэндэ хэрзэгы.
(Улаагана).

Унаха моригүй аад,
Ута минаатай.
(Үхэрэй hүүл)

Унтаагүй аад, хурхирааб,
Үбдөөгүй аад, гэншээб.
(Гахай).

Хүхэ бухые
Хүшүүргээр бодхоо.
(Суурга).

Хүхэ малгай
Хуу хапааhан.
(Тэнгэри, үүлэн).

Хан уулын оройдо
Саhан унабал,
Хайлахань бэрхэ.
(Буурал үhэн).

Сагай дулаанда, саhанай нимгэндэ...

П. БУРМАКИНАЙ фото.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни — 2-60-91, пропаганды — 2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, советского строительства и быта — 2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-34-05, переводов — 2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81, корректорская — 2-33-61, выпускающие — 2-35-95, Собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Закаменск — 34-33, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск — 35-73 п. Хоринск — 55-6-99.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-04906. Заказ № 287.